



OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

LAPPALAINEN, SANNI

”SINÄ OLET KAPTEENI KOUKKU JA MINÄ OLEN KAPTEENI MUSTAPARTA”
Aikuisen tuki kansainvälisen adoptiolapsen leikissä

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kajaanin opettajankoulutusyksikkö

Varhaiskasvatuksen koulutus

2013

Kajaanin opettajankoulutusyksikkö Varhaiskasvatuksen koulutus		Tekijä Lappalainen Sanni	
Työn nimi ”SINÄ OLET KAPTEENI KOUKKU JA MINÄ OLEN KAPTEENI MUSTAPARTA” Aikuisen tuki kansainvälisen adoptiolapsen leikissä			
Pääaine Kasvatustiede	Työn laji pro gradu -tutkielma	Aika kesäkuu 2013	Sivumäärä 60
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielman lähtökohtana on ollut kiinnostus Suomeen muista maista adoptoituihin lapsiin ja heidän kehitykseensä. Tässä kiinnostuksen kohteena on erityisesti leikin kehitys. Haluttiin selvittää, mitä yksittäisen adoptiolapsen leikki sisältää ja miten hän käsittelee kokemuksiaan ja tietoaan syntymämaastaan leikin aikana. Haluttiin myös nostaa esille lapsen leikin tärkeys ja se, miten sitä voidaan tulkita. Tutkielman teoriaosuudessa perehdytään erityisesti leikin eri vaiheisiin lapsen kehityksessä, leikin ominaispiirteisiin sekä aikuisen tukeen lapsen leikissä. Teoriaosuudessa käsitellään myös adoptiolapsen kiintymyssuhdetta sekä kasvatuksellisia erityishaasteita, mitkä saattavat näkyä adoptiolapsen leikissä.</p> <p>Tutkielma toteutettiin laadullisena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin etnografista tapaustutkimusta. Tutkimuskohteena on seitsemänvuotias Matias poika, joka on kansainvälisesti adoptoitu Suomeen kaksivuotiaana. Lapsen nimi on muutettu tutkimuseettisistä syistä. Aineisto kerättiin kenttätöskentelynä käyttäen osallistuvaa havainnointia. Kenttätöskentely ajoittui seitsemään kuukauteen eli marraskuusta 2009 kesäkuuhun 2010. Tällä aikavälillä seurattiin lapsen leikkiä viisitoista kertaa hänen kotiympäristössään. Kertojen pituudet vaihtelivat tunnista yli kolmeen tuntiin. Aineisto perustuu havaintomuisitiinpanoihin, jotka kirjattiin ylös heti jokaisen leikkikerran jälkeen. Leikkihetket tapahtuivat tutkijan ja tutkittavan välillä. Leikkikertojen tapahumia teemoiteltiin tutkimuskysymysten avulla.</p> <p>Tutkimuskysymykset selkiintyivät aineiston keruun sekä analysoinnin aikana. Tutkimuskysymysten avulla syvennytään pohtimaan, mitä lapsi prosessoi leikissään ja miten se ilmenee leikissä. Tutkielmassa pohditaan myös miten aikuinen voi tukea erityisesti adoptiolapsen leikkiä. Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla tutkitaan, miten lapsi leikin lomassa käsittelee kokemuksiaan syntymämaastaan.</p> <p>Tutkielman tärkeintä antia oli lapsen luottamuksen kehittyminen aikuiseen leikin aikana sekä lapsen leikin kehittyminen. Tutkimusjakson alussa lapsi nimesi leikeissä roolihahmoja vain itselleen, mutta jakson lopussa lapsi nimesi rooleja myös aikuiselle. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus kehittyi tutkimuksen aikana. Tutkimustuloksista käy ilmi, miten luottamus ja varsinkin fyysinen vuorovaikutus kehittyivät aineiston keruun aikana. Tutkimustulokset vahvistivat teoreettista käsitystä siitä, että leikkiessään lapsi prosessoi kokemiaan asioita sekä ajatuksiaan ja unelmiaan.</p> <p>Tutkija ja tutkittava tunsivat toisensa ennen tutkimuksen alkamista. Aiemmin luotu suhde ja vuorovaikutus syvenyivät ja kehittyivät aineiston keruun aikana. Adoptiolapsi muodostaa luottavaisia suhteita aikuisiin yleensä hitaasti, siihen voi mennä jopa vuosia. Aikaisempi vuorovaikutus tutkijan ja tutkittavan välillä oli hyväksi tutkimukselle. Tutkimustulokset olisivat voineet olla erilaisia, jos tutkija ja tutkittava eivät olisi aiemmin tunteneet toisiaan. Tutkimusaineistosta käy myös ilmi, että adoptiolapsi voi pohtia ja käsitellä kokemuksiaan syntymämaasta leikkien lomassa. Lapsen ajatukset ja kokemukset syntymämaasta tulivat spontaanisti kesken leikkihetkien.</p> <p>Tutkielma osoitti, kuinka tärkeää aikuisen tuki on lapsen vapaassa leikissä. Aikuisen ja lapsen yhteisleikissä aikuisen on tärkeää kuunnella lasta ja reagoida lapsen leikkialoitteisiin. Adoptiolapsen kanssa leikkiessä aikuisen kannattaa ottaa huomioon adoptiolapsen erityispiirteet ja lapsen henkilöhistoria ennen adoptiota. Tutkielma on luotettava etnografinen tapaustutkimus, mikä perustuu yhden tutkijan kirjallisiin havaintoihin. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää adoptiolasten leikkeihin, mutta niitä voidaan soveltaa myös kaikkien lasten leikeissä. Tutkielmasta voi olla hyötyä adoptiolasten kanssa työskenteleville sekä adoptiolasten vanhemmille. Tutkielmasta voi olla hyötyä myös niille, joita kiinnostaa leikki ja sen merkitys lapsille.</p>			
Asiasanat Adoptio, kansainvälinen adoptio, leikki, vuorovaikutus.			

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 MITÄ LEIKKI ON?.....	3
2.1 Leikki kehittyy eri vaiheiden kautta.....	4
2.2 Kulttuurin vaikutus leikkiin	6
2.3 Leikin ominaispiirteitä	7
2.4 Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana.....	8
3 KANSAINVÄLINEN ADOPTIOLAPSI SUOMESSA.....	11
3.1 Adoptiolapsen tausta ja kiintymyssuhde.....	12
3.2 Lapsen oireilu.....	13
3.3 Adoptiolapsen leikki	17
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	19
5 TUTKIMUKSEN KULKU.....	20
5.1 Etnografinen tapaustutkimus.....	20
5.2 Aineiston keruu havainnoimalla	22
5.3. Aineiston analysointi ja teemoittelu.....	23
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	24
6 LEIKKIEN ANALYSOINTIA JA TULKINTAA.....	27
6.1 Mitä lapsi prosessoi leikkiessään?	27
6.2 Lapsen ja aikuisen suhde leikissä – kuinka tukea adoptiolapsen leikkiä?	33
6.3 Adoptiolapsen ajatuksia syntymämaasta.....	43
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8 POHDINTAA	54
LÄHTEET	57

1 JOHDANTO

Kandidaatin tutkielmassani vuonna 2009 käsittelin kansainvälisen adoptiolapsen ja adoptiovanhemman kiintymyssuhteen luomista ja sen vahvistamista. Omien kokemusteni kautta olen saanut tutustua monen Suomessa elävän adoptioperheen arkeen. Lapsiperheen arki ei ole ruusuilla tanssimista ja adoptiolapsilla voi olla erilaisia tarpeita kuin biologisilla lapsilla. Tutkimuksessani haluan selvittää, miten adoptioperheiden arkea voisi helpottaa kasvatustieteen keinoin.

Olen itse vakuuttunut leikin tärkeydestä lapsen kehitykselle, joten halusin päästä seuraamaan kansainvälisesti adoptoidun lapsen leikkiä. Tuttavaperhe, jossa oli kaksi kansainvälisesti adoptoitua lasta, oli valmis tukemaan tutkimustani. Tiesin perheen vanhemmalla lapsella olevan kehityksellisiä ja kasvatuksellisia erityistarpeita, joten valitsin tutkimuskohteeksi tämän 7-vuotiaan pojan. Vanhempien ja lapsen luvalla ryhdyin tekemään etnografista tapaustutkimusta pojan leikeistä. Tutkimuksessani käytän tutkittavasta lapsesta tekaistua nimeä Matias. Itse päädyin tekemään tutkimusta kyseisestä aiheesta, koska halusin auttaa kyseisen lapsen kehitystä sekä tukea lapsen perhettä. Adoptiolapsen kanssa arjessa toimiminen vaatii toisinaan erityisiä voimavaroja, varsinkin lapsen vanhemmilta.

Olen kiinnostunut, kuinka adoptioperheet saavat tukea arjessa selviytymiseen. Monella taholla olen huomannut, miten heidän ongelmiaan ei välttämättä oteta vakavasti. Suurin syy on ehkä ammattilaisten, kuten terveydenhuolto- sekä opetusalanhenkilöstön, tiedon puute adoptiolapsen erityisyydestä. Tutkimuksellani haluan ensinnäkin parantaa tutkittavan lapsen ja hänen perheensä elämänlaatua osallistumalla lapsen arkeen ja olemalla kiinnostunut perheen hyvinvoinnista. Haluan myös selvittää, miten aikuinen voi edistää

adoptiolapsen leikkiä osallistumalla lapsen omaehtoiseen, vapaaseen leikkiin. Toivon myös, että adoptioaiheinen tutkielmani herättää kiinnostusta adoptiopiireissä ja että sen kautta voisin herättää aikuisten mielenkiintoa leikin tärkeyteen lapsen elämässä. Tutkimustehtävänäni halusin lapsen leikkiä analysoimalla oppia huomaamaan, mitä lapsi työstää leikeissä sekä mistä aiheet tulevat lapsen leikkeihin. Adoptiolapsen kohdalla olen halunnut myös kiinnittää huomiota lapsen erityistarpeisiin leikkihetkiä ajatellen sekä lapsen kokemuksiin omasta syntymämaasta ja kuinka hän käsittelee niitä leikin kautta tai leikin lomassa.

Teoriaosuudessa käsittelen leikkiä ja sitä selittäviä teorioita. Leikkiä on tutkittu maailmalla paljon, mutta kielimuurin takia käytän työssäni vain suomenkielisiä ja englanninkielisiä lähteitä. Käsittelen muutamaa leikkiteoriaa, sillä kaikkien teorioiden esittely toisi runsaasti lisää sivuja työhöni. Olen valinnut muutamia tunnettuja teorioita, mutta mukaan olen poiminut myös uudempia tutkimuksia leikistä. Käsittelen myös kansainvälisen adoption taustoja sekä hieman adoption historiaa Suomessa.

Aineiston keräsin havainnoimalla lapsen leikkitilanteita yli puolen vuoden ajan. Aineisto perustuu lapsen kotona tapahtuviin leikkitilanteisiin, joista olen kirjoittanut omat havaintomuistiinpanoni. Runsaasta aineistosta olen kerännyt kuvauksia, joiden avulla tutkin lapsen leikkiä ja siinä ilmeneviä asioita. Olen keskittynyt minun ja lapsen välisiin leikkitilanteisiin. Tutkimuseettisiä asioita olen pohtinut heti tutkimuksen alusta alkaen, sillä ne on otettava tarkasti huomioon varsinkin tapaustutkimuksen takia. Tutkimusta olen analysoinut ja tulkinnut eri teemojen kautta. Tutkimuskysymyksien avulla luokittelin aineiston eri teemoihin. Aineistosta olen valinnut teemaan sopivia tekstikohtia, joita tulkitseen tarkemmin. Johtopäätöksissä käsittelen tutkimuskysymyksiä teorian ja tutkimusaineiston avulla.

Leikin tutkiminen on kuin yrittäisi selvittää villalankakerää, joka on ihan solmussa. Lankakerää täytyy rauhallisesti alkaa selvittää solmu solmulta. Leikin tutkimisessa on monia solmukohtia, kuten omien ajatusten työstäminen ja peilaaminen olemassa olevaan kirjallisuuteen. Yhden solmun aukaiseminen ei aina riitä, sillä uusia solmuja löytyy ja niitä täytyy vain ryhtyä selvittämään. Toivon tutkimukseni johdattavan lukijaa leikin ihmeelliseen maailmaan. Leikki on valtava lapsuuden voimavara, jota aikuisenakin pystyy vielä hyödyntämään monessa asiassa.

2 MITÄ LEIKKI ON?

Kun haluaa päästä perille leikistä, voi kysyä: miten leikki on syntynyt, minkä kautta leikki on kehittynyt, sekä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet leikin kehitykseen? Eläimet leikkivät, mutta ihmisten leikki on aina kulttuurisidonnaista. Leikkiin vaikuttavat paikka, aika, väli-
neet ja leikkijöiden ikä. (Helenius 2004, 15.) Leikki on prosessi, jossa henkiset kyvyt ke-
hittyvät (Helenius 1991, 120; 2004, 14). Leikki on toimintaa, jossa lapsen voimavarat tule-
vat käyttöön. Hyvä leikki vaatii ponnistelemaan, mutta samalla se on helppoa. Lapsi pys-
tyy korvaamaan toiminnastaan asioita mielikuvituksen avulla, joten hän pystyy säätele-
mään toimintansa vaatimustason itselleen sopivaksi. Leikki on lapsuuden ydintoimintaa ja
se vie lapsen kehitystä eteenpäin. Leikissä toteutuu vuorovaikutus niin lasten kuin aikuis-
tenkin välillä. (Helenius 1991, 120-121.)

Leikki on tärkeä osa lapsuutta ja aikuisuutta ellei sitä rajoiteta. Lasten parissa työskentele-
vien sekä lasten vanhempien olisi hyödyllistä tietää, miten leikki edistää lapsen kehittymis-
tä ja oppimista (Bruce 2004, 12). Haluan itse oppia lisää leikin ihmeellisestä maailmasta,
minkä takia leikin tutkimus kiinnostaa kovasti. Kasvatusalan ammattilaisena uskon, että
leikin tutkimisesta on suuresti apua omassa työssäni sekä oman itseni kehittämisessä.

Maailmanlaajuisesti leikkiä ryhdyttiin tutkimaan 1800-luvun puolenvälin jälkeen ja eri
puolilla maailmaa on kehitelty erilaisia teorioita leikin olemuksesta ja sen kehityksestä
(Soini 1991, 3). Suomessa psykologinen ja kasvatuspsykologinen leikintutkimus alkoi
kehittyä 1970-luvulla. Eri yliopistot ja tutkijat ovat painottaneet eri asioita leikintutkimuk-
sessa. (Emt., 11.) Leikin tutkija Aili Helenius on herättänyt keskustelua leikin asemasta
lapsen varhaiskehityksessä ja päiväkodissa. Suomessa on leikin tutkimuksen traditioita,

mutta tieteellisen tutkimuksen resurssit ovat vähäisiä. Leikin tutkijat joutuvat kilpailemaan muiden tutkimusaiheiden ja tieteenalojen kanssa. (Soini 1991, 12-13.) Myös leikin tutkiminen on vaikeaa, koska leikkiä määritellä monella eri tavalla (emt 14). Viimeisen sadan vuoden aikana lasten leikit ovat kiinnostaneet eri tutkijoita. Leikin olemusta on pyritty selittämään monella tavalla ja aina uudestaan se on karannut selitysten ulottumattomiin. (Riihelä 2004, 25.) Teorioita leikin olemuksesta, kehityksestä ja merkityksestä on mielestäni yhtä paljon kuin on leikin tutkijoita. Sen olen saanut huomata lukiessani yhä enemmän ja enemmän leikistä kertovaa kirjallisuutta.

2.1 Leikki kehittyy eri vaiheiden kautta

Sveitsiläinen psykologi Jean Piaget on jakanut leikin kehityksen kolmeen vaiheeseen: harjoitteluleikkiin, symbolileikkiin ja sääntöleikkiin. Hän katsoo leikin kehittyvän rinnan lapsen kognitiivisen kehityksen kanssa. Kahden ensimmäisen vuoden aikana lapsen leikit ovat harjoitteluleikkejä. Lapsi tutustuu esineisiin ja niiden toimintoihin. Symbolileikki alkaa toisen ikävuoden paikkeilla ja käsittää muun muassa roolileikit. Lapset ottavat eri rooleja kuten lääkärileikissä lääkärin ja potilaan roolit. Symbolileikkien huippukaudet ajoittuvat 2-3 ikävuosien sekä 5-6 ikävuosien väliin. Sääntöleikkejä, kuten pallopelejä lapsi alkaa leikkiä enemmän esikouluiän ja kouluiän kynnyksellä. (Piaget 1951; Piaget & Inhelder 1977, 62.) Piaget'n mukaan mielikuvitusleikki on alkeellista toimintaa ja peleillä leikkiminen on kehittyneempää toimintaa Nykykäsityksen mukaan mielikuvitusleikit ovat perusta luovuudelle ja uuden keksimiselle. (Riihelä 2004, 29).

Helenius (1993, 29-46) luokittelee leikin neljään vaiheeseen: leikki yhteisenä toimintana aikuisen kanssa, esineleikki, roolileikki ja sääntöleikki. Alle vuoden ikäisen lapsen kanssa aikuinen leikkii syli- ja hypitysleikkejä, esimerkiksi loruillen ja laulellen. Leikkeihin sisältyy leikin tunnuspiirteet: korvaavat toiminnot ja toimijat sekä kuviteltu tilanne. (Helenius 1993, 29; 2004, 15.) Aikuisen ja lapsen väliset leikit innostavat lasta vuorovaikutukseen, kommunikointiin sekä tutustumaan ympäristöön. Aikuisen ja lapsen vuorovaikutusleikeillä on kauaskantoisia ulottuvuuksia muun muassa kielen oppimisessa ja perusluottamuksen saavuttamisessa. (Helenius 1993, 29; 2004, 17.)

Esineleikin vaihe alkaa kun lapsi alkaa kävellä itse ja pääsee eri tavaroiden luokse. Lapsi alkaa houkutella aikuista mukaan leikkiin. Lapsi tarvitsee tilanteita, joissa aikuinen ja lapsi nauttivat toistensa seurasta. (Helenius 1993, 31.) Vajaan vuoden ikäisenä lapsi alkaa tunnistaa esineiden merkityksiä (Helenius 2004, 18). Lapsi tarkkailee taitavasti, mitä eri esineillä voi tehdä (Helenius 1993, 33). Pieni lapsi tutkii ja käsittelee esineitä valtavalla innolla yhä uudelleen ja uudelleen. Lapsi jäljittelee esineiden käytössä ympärillään olevien ihmisten toimintaa. Lapsi ei opi jäljittelemään ellei ympärillä ole ketään, jota voisi jäljitellä. Leikin kehitys vaatii aikuisen osallistumista yhteiseen toimintaan lapsen kanssa. (Helenius 2004, 20.) Lapsen kuvitteelliset leikkitoiminnot rikastuvat vähitellen. Sylileikit sekä käytösesineiden tutkiminen edeltävät esineleikkiä. (Helenius 2004, 18.)

Toisella ikävuodella lapsi oppii käyttämään korvaavia toimintoja. Lapsi saattaa käyttää palikkaa esimerkiksi kännykkänä tai autonä. Kaksivuotiaan lapsen leikissä on vaihteleva sisältö, mutta lapsi ei ole vielä omaksunut roolia. Leikki kehittyy aluksi yhteistoiminnassa aikuisen kanssa. Lapsi oppii leikkimään vain leikkimällä. Leikkivä aikuinen on parivuotiaalle lapselle mieluisa leikkiveri. Myöhemmin kaverit alkavat merkitä paljon leikkien valinnassa. Lapsen kasvaessa myös leikki muuttuu loogisemmaksi ja toiminta lyhenee, koska osa toiminnasta korvautuu kielellisillä ilmauksilla. (Helenius 1993, 33-35.)

Roolileikin vaiheessa, kolmannesta ikävuodesta seitsemänteen, lapsi kykenee nimeämään oman roolinsa. Lapsi erottaa jonkun henkilön tunnusmerkit ja teot ja kykenee asettumaan toisen rooliin. Lapsi muodostaa uudenlaisen suhteen ympäristön kanssa. Lapsi elää samalla vaihetta, jolloin kielen kehittyminen on nopeaa. Neljäntenä ikävuotena lapsen leikin toiminnot siirtyvät yhä enemmän kielelliselle tasolle ja vuoropuhelu on rikkaampaa leikkiverien kanssa. Lapsi pääsee vähitellen vaiheeseen, jossa hän suunnittelee leikki-idea kielellisesti ja toimii niiden mukaisesti. Lapsen mielikuvitus vilkastuu ja leikistä tulee pitkäkestoisempi. Roolileikkiin siirtyvä lapsi leikkii mielellään hieman vanhempien lasten kanssa, joilta hän omaksuu uusia malleja omaan leikkiinsä. Lapsen itsensä valitsema rooli on merkityksellinen ja se ilmentää lapsen kokemuksia ja persoonallisuutta. (Helenius 1993, 37-40.)

Esikouluiän aikana lapsi alkaa siirtyä roolileikeistä sääntöleikkeihin. Siirtymävaiheessa lapsi on kiinnostunut pienleikkivälineistä, kuten sotilaista, pienistä legoukoista ja pienistä muovieläimistä. Pienet leikkivälineet monipuolistavat leikkejä enemmän kuin pelkän roo-

lihahmon ottaminen. Pienleikkivälineillä leikkiminen jättää mielikuvitukselle enemmän tilaa ja antaa tilaa vaikuttaa enemmän kuin pelkkä suora toiminta jonkin roolihahmon muodossa. Sääntöleikki mahdollistaa leikkimisen tasavertaisesti sekä oikeudenmukaisuussääntöjen soveltamisen. Kun lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät niin hän alkaa keskustella enemmän leikkiin liittyvistä säännöistä. Sääntöleikkivaiheessa lapsi alkaa enemmän vertailla omaa suoritusta toisten suorituksiin. Alle kouluikäinen lapsi leikkii eniten roolileikkejä ja roolileikkivaihe pysyy pitkälle kouluikään asti. Vähitellen lapsen taidot kehittyvät ja hän siirtyy yhä enemmän sääntöpohjaisiin ryhmäleikkeihin. (Helenius 1993, 40-41.)

2.2 Kulttuurin vaikutus leikkiin

Kulttuuriantropologiassa leikkiä on tutkittu vertailemalla eri kulttuureja. Suurin osa leikin tutkimuksesta on kuitenkin yksilöiden leikin tutkimista. (Hakkarainen 2004, 160.) Venäläinen Lev Vygotski (1978, 86; 1982, 184-185,) on kehittänyt teorian lähikehityksen vyöhykkeestä, jonka mukaan lapsi osaa taitavamman henkilön avustuksella tehdä sellaisia tehtäviä, joita hän ei vielä osaa itsenäisesti tehdä. Lapsi osaa ratkoa yhteistyössä sellaisia tehtäviä, jotka ovat hänen kehitysmahdollisuuksiensa rajoissa. Vygotskin (1982, 185) mukaan lapsi osaa huomenna tehdä itsenäisesti sen tehtävän, minkä hän tänään osaa tehdä yhdessä toisen kanssa. Vygotskin mukaan leikkiessään lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja leikki on kehitystä eteenpäin vievä voima (Lindqvist 1995, 32; Hännikäinen 2004, 362.) Leikki on etenkin alle kouluikäisen lapsen johtava toiminnan muoto ja se vie lapsen helposti lähikehityksen vyöhykkeelle (Helenius 1982, 26).

Pentti Hakkarainen (1990) käsittelee väitöskirjassaan leikkiä toimintana. Lapset leikkivät päivittäin ja pystyvät helposti muuttamaan toimintansa leikiksi, jolloin leikki on lasten toimintaa. Roolileikki täyttää toiminnan kriteerit ja roolileikkiä edeltävä leikkivaihe valmistaa lasta leikkitoimintaan (Emt., 131). Gunilla Lindqvist (1995) puolestaan kritisoi väitöskirjassaan psykologisten leikkiteorioiden vaihteellaisuutta. Hänen mielestään lapsen normaalia kehitystä ei voida tarkastella ilman kulttuurista kontekstia (Emt.,15). Hän on tarkastellut leikin ja kulttuurin välistä yhteyttä. Lindqvist (1995, 199) toteaa, että yksilön ja ympäristön suhde on samalla tavalla dynaaminen kuin leikin ja kulttuurin välinen suhde sekä lasten ja aikuisten välinen maailma.

2.3 Leikin ominaispiirteitä

Tina Brucen (2004, 12) mielestä eri kulttuureissa leikki näyttää erilaiselta, koska lasta rohkaistaan leikkimään eri tavalla. Kulttuurista riippuen aikuinen joko osallistuu tai ei osallistu lasten leikkeihin. On kulttuureita joissa lapsille annetaan leikkivälineitä ja kulttuureja, joissa ei anneta. Jossakin päin maailmaa lapset leikkivät eri ikäisten lasten kanssa, aikuisten pysytellessä etäällä leikkitilanteista. Toisinaan lapsen odotetaan lopettavan leikkimisen koulun alkaessa.

Bruce (2004, 13; 2005, 30) on luokitellut leikille kaksitoista ominaispiirrettä.

1. Lapsi käyttää leikissään omia kokemuksiaan elämästä.
2. Leikin edetessä lapsi luo omia sääntöjä ja hallitsee leikkiä.
3. Leikki on prosessi, joka virtaa. Kun leikki loppuu, niin mitään varsinaista tuotosta ei jää jäljelle. Leikissä lapsi esittää asioita ja tekee leikkivälineitä.
4. Lapsi päättää leikkiä itse, häntä ei voi pakottaa leikkimään.
5. Roolileikissä lapsi harjoittelee tulevaisuutta varten.
6. Lapsi kuvittelee erilaisia tapahtumia ja rooleja leikissään sekä esittää niitä.
7. Joskus lapsi leikkii yksin.
8. Lapset ja aikuiset voivat leikkiä yhdessä tai rinnakkain sekä pareina tai ryhmissä yhteistyötä tehden.
9. Jokaisella leikkijällä on oma suunnitelmansa leikille, vaikka leikkijät eivät sitä aina tiedostakaan.
10. Lapsi saattaa leikkiä niin keskittyneesti, että hänen huomiotaan on vaikea kääntää pois leikin virtauksesta. Lapsi on syväoppimisen tasolla, kun hän paneutuu leikkiin.
11. Lapsi harjoittaa leikissään uusia taitojaan ja tietojaan. Lapsi näyttää nauttivat osaanmistaan tiedoista ja taidoista.
12. Leikissä lapsen ajatukset ja tunteet yhdistyvät. Lapsi käsittelee leikissä ihmissuhteita, jotka voivat liittyä muun muassa perheeseen ja ystäviin. Kun leikki on koordinoitua, niin se virtaa vapaasti. Sitä kutsutaan virtaavaksi leikiksi.

Itse pidän Brucen ajatuksista, sillä leikin ominaispiirteiden avulla lapsen leikkiä voidaan havainnoida ja tulkita. Brucen (2005, 8) mukaan suurin osa lapsista maailmassa leikkii ja

leikin kautta lapset oppivat monenlaisia taitoja. Leikki auttaa lapsia ajattelemaan symbolisesti ja abstraktilla tasolla. Leikin avulla lapsi kehittää ajatteluaan, kuten oppii ymmärtämään toisen ihmisen ajattelua sekä tunteita. Leikin ja mielikuvituksen avulla lapsi oppii tekemään muutoksia elämässään sekä luomaan vaihtoehtoisia ja mahdollisia maailmoja. Leikki kehittää lasta myös joustavaksi ajattelijaksi, niin että hän pystyy kehittämään älykkyytään läpi elämän.

2.4 Aikuinen leikin tukijana ja mahdollistajana

Kasvattajan tulisi tuntea leikin vaiheet, jotta hän pystyisi huomaamaan alkavan leikin vaiheita lapsen toiminnassa ja pystyisi tukemaan uutta kehitysvaihetta. Lapselle saatetaan tarjota irrallisia leluja edes miettimättä tarvitseeko lapsi kyseisiä leluja vai ei. Lelujen pitäisi ruokkia mielikuvitusta. Joskus lelu voi tappaa leikin. Erityisesti roolileikki saatetaan tukehduttaa liian valmiilla leluilla ja välineillä. (Helenius 1991, 120-121.) Mielestäni leikin vaiheiden tuntemus on hyvä tietää, mutta pitäisi kiinnittää huomioita myös miksi leikki on hyödyllistä lapselle, miten se voi edistää lapsen kehitystä ja mitä aikuinen voi oppia lapsen leikistä.

Joitakin lapsia täytyy opettaa leikkimään. Lapset, joiden kehityksessä ilmenee poikkeavuutta, kuten kielen kehityksen viivästymistä tai keskittymisen vaikeutta, tarvitsevat leikkitalanteissa erityisen paljon kasvattajan ohjausta. Ohjattu leikki on aikuisjohtoista, jolloin aikuinen päättää leikin sisällön, paikan ja leikkikaverit. Vapaa leikki toteutuu puolestaan lasten toiveiden mukaisesti. Vapaa leikki vaatii myös kasvattajan läsnäoloa, valvontaa ja ohjausta. Leikkihetket ovat tärkeitä havainnointitalanteita, joiden aikana kasvattaja voi syventää tietämystään lapsista. (Koivunen 2009, 41-42.) Adoptiolasten taustoista johtuen jokaisella on erilainen leikkihistoria ennen adoptiota. Toiset ovat saaneet leikkiä leluilla tai muilla tavaroilla, toisilla lapsilla ei ole ollut mitään, millä leikkiä. Joissakin kulttuureissa pienen vauvan kanssa leikitään paljon sosiaalisia leikkejä, mutta laitoksissa eläneillä lapsilla ei aina ole ollut tilaisuutta päästä aikuisen syliin leikkimään.

Leikkiteot lapsi oppii aluksi aikuiselta tai taitavammalta leikkijältä ja myöhemmin lapsi soveltaa niitä itsenäisesti omissa leikeissä. Aikuisen tulisi oivaltaa lapsen pyrkimyksiä leikissä ja auttaa toteuttamaan niitä. Siksi lapselle pitää varata aikaa ja opetella kuuntelemaan

häntä. Aikuisen tulisi pyrkiä seuraamaan lapsen kehittymässä olevia leikki-ideoita. Olenaisinta leikissä on se, että lapsi saa itse valita, mitä leikkiä hän tahtoo leikkiä. (Helenius 1993, 33-34.) Tässä tutkimuksessa olen antanut lapsen päättää hyvin paljon leikkien kuluista ja olen pyrkinyt lapsen vapaaseen leikkiin. Tietysti läsnäoloni vaikuttaa leikkitilanteisiin ja leikin kulkuun, mutta olen pyrkinyt kuuntelemaan lapsen ideoita leikin suhteen ja siten toteuttamaan niitä.

Toisen ja kolmannen ikävuoden aikana lapsi tarvitsee aikuisen tukea leikissä. Aikuisen turvallinen läsnäolo vapauttaa lapsen leikkimään omia leikkejään. Aikuisen läsnäolo turvaa mahdollisuuden saada apua tarvittaessa sekä tunnustusta onnistuneista saavutuksista. Aikuisen poistuminen huoneesta tai jutteleminen toisen aikuisen kanssa voi lopettaa pienten lasten leikin. (Helenius 1993, 35.) Mielestäni adoptiolapsi tarvitsee tukea ja turvallisuuden tunnetta omissa leikeissään. Lapsi vapautuu leikkimään, kun hän tuntee olonsa turvalliseksi. Adoptiolasten on toisinaan vaikeaa pyytää apua, koska heillä ei välttämättä ole paljon kokemuksia avun saamisesta, vaikka he olisivat sitä pyytäneet. Varsinkin lohdutuksen vastaanottaminen tai epäonnistumisten sietäminen voi olla vaikeaa.

Tutkimukseni kohteena on Matias-poika, joten minun piti miettiä, kuinka voisin aikuisena naisena tukea poikien fyysisiä leikkiä. Itse en ole lapsuudessa leikkinyt kovinkaan paljon ”poikien” leluilla, mutta ammattikasvattajana haluan kehittää myös tätä puolta itsessäni. Minusta on tärkeää oppia huomioimaan ja tulkitsemaan poikien leikkitilanteita. Kallialan (2002, 111-112) mukaan poikien leikin maailma on tekojen maailma. Esimerkiksi autoleikissä pojat omaksuvat rooleja suoraan arkielämästä, kun leikissä rakennetaan teitä, tasoitetaan asfalttia ja ajetaan autoilla. Pojat eivät ilmaise tunteita samalla tavalla leikkiessään kuin tytöt. Leikin tapahtumia kuvaillaan normaalisti, tunteita korostamatta. Autoleikin roolihahmot eivät joudu paniikkiin esimerkiksi kolaritilanteessa.

Taisteluleikit kuuluvat myös poikien leikkeihin. Taisteluista puhuttaessa pojat korostavat hyvän ja pahan taistelua. Taisteluleikeissä kerrotaan tarinaa, mikä auttaa pojista rohkeita ja toiveikkaita. Kuusivuotias poika haluaa useimmiten olla tarinan sankari ja sivuroolissa on pahan tunnistaminen ja kokeileminen. Jotkut esikouluikäiset eivät ole valmiita psyykkisesti samaistumaan pahan rooliin, joten usein leikin paha osapuoli saattaa olla näkymätön. Hyvän ja pahan asetelma leikissä heijastelee mustavalkoista moraalialia, jota lapset tarvitsevat kehittyessään kohti tarkempaa moraalikäsitettä. Lapset hakevat taisteluleikkeihinsä hyvän

ja pahan asetelman, missä ne kulloinkin ovat saatavilla. Televisio tarjoaa paljon valmiita kertomuksia ja roolimalleja, jotka näkyvät lasten leikeissä. (Kalliala 2002, 112.) Taisteluleikkien viesti on se, että pojat haluavat kuulla tarinoita, joissa hyvä voittaa pahan (Kalliala 2002, 115). Mielestäni riippuu paljon lapsesta, millaisia asioita hän tykkää leikkiä, sillä kaikki eivät esimerkiksi leiki taisteluleikkejä. Matiaksen leikkien kautta minulla heräsi mielenkiinto taisteluleikkejä kohtaan, sillä itse en lapsena yleensä leikkinyt taisteluleikkejä.

Matiaksen kanssa leikimme paljon taisteluleikkejä, joissa hyvä ja paha korostuivat. Yleensä merirosvot tai rosvot oli pahoja ja sotilaat tai poliisit hyviä. Joissain leikeissä Matias ja minä olimme hyvien puolella, kun taas paha osapuoli, jota vastaan taistelimme, oli näkyvätön. Leikeissä oli paljon toimintaa ja fyysistä tekemistä. Leikki-ideat kumpusivat Matiaksella monesti televisio-ohjelmista tai elokuvista, mutta myös arkisista asioista, kuten jäätelön ostamisesta.

3 KANSAINVÄLINEN ADOPTIOLAPSI SUOMESSA

”Adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille” (Adoptiolaki 20.1.2012/22.) Lapseksiottaminen on osa lastensuojelutoimintaa ja Suomessa adoptiosta säädetään lailla ja asetuksella. Suomessa uusi adoptiolaki astui voimaan heinäkuussa 2012. Ulkomailta Suomeen adoptoitaessa eli kansainvälisessä adoptiossa vaikuttavat myös lapsen syntymämaan laki, YK:n lasten oikeuksien sopimus ja Haagin sopimus. Sopimusten ja lain tarkoituksena on varmistaa lapsen edun toteutuminen. Yksittäisen lapsen kohdalla kansainvälinen adoptio tulee kysymykseen, kun lasta ja hänen biologista perhettään on yritetty auttaa muilla tavoin. (Uhtio 2006, 8.)

Kansainväliset adoptiot aloitettiin Suomessa 1970-luvun alkupuolella. 1980-luvun puoliväliin asti lapsia adoptoitiin ulkomailta noin kymmenen vuodessa. Ennen vuotta 1985 lapsia saapui Suomeen pääasiassa Kolumbiasta, Intiasta, Bangladeshista ja Thaimaasta. Vuodesta 1985 kansainväliset adoptiot alkoivat kasvaa, kun kansainvälisiä adoptioita koskeva laki tuli voimaan. 2000-luvulle tultaessa kansainvälisten adoptioiden määrä Suomessa oli jo noin 200 vuodessa. Vuosina 1985-2000 lapsia on adoptoitu eniten Venäjältä, Kiinasta, Etiopiasta, Thaimaasta ja Kolumbiasta. (Parviainen 2003, 87-88.) Maailmassa tulee aina olemaan lapsia, joille adoptio on ainoa vaihtoehto kasvaa perheessä, sillä laitoshuoltoa kasvuympäristönä pidetään lähtökohtaisesti huonompana kasvuympäristönä (Brantberg, Mäkipää & Uhtio 2007, 6).

3.1 Adoptiolapsen tausta ja kiintymyssuhde

Adoptiolasten taustoista ja heidän muodostamista aikaisemmista kiintymyssuhteista on saatavilla hyvin erilaisia määriä tietoja (Brantberg ym. 2007, 9). Aikaisempia suhteita on myös vaikea määritellä sillä lapset tulevat toisesta maasta, jossa kulttuuri ja kasvatuseri-
aatteet voivat olla täysin toisenlaiset kuin Suomessa (Hägglund 1993, 3). Yhteistä näille kaikille lapsille on kokemus hylkäämisestä. Tämä kokemus on yhtä merkittävä lapselle, vaikka hänet olisi adoptoitu aivan vauvana tai sitten isompana. (Brantberg ym. 2007, 9.) Jotkut lapset ovat kasvaneet biologisen perheen parissa, mutta heidän vanhempansa ovat kuolleet. Jotkut lapset eivät ole saaneet riittävästi perushoivaa, ruokaa ja rakkautta. Monet rakastavassa, biologisessa perheessä eläneistä lapsista ovat kuitenkin eläneet vaikeissa so-
siaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa. (Hägglund 1993, 3.)

Adoptiolapsen kiintymyssuhde adoptiovanhempiinsa rakentuu samojen vaiheiden kautta kuin vastasyntyneen suhde biologisiin vanhempiinsa. (Brantberg ym. 2007, 11.) Kun lap-
sen elämä on varhaisen vuorovaikutuksen aikana ollut katkeilevaa ja epäsäännöllistä tun-
teiden ja toiminnan tasolla, niin hän tuntee ettei hänen olemassaololleen ole jatkuvuutta. Lapsi on menettänyt tärkeän toisen ihmisen ja hänen orientoitumiskykynsä toista ihmistä
kohtaan on voinut vaurioitua. (Kalland 2003, 211.)

Toiset lapset ovat kasvaneet lastenkodissa, jossa perushoito on hyvää, mutta he eivät ole saaneet riittävästi psyykkistä hoivaa ja tukea. Joissakin lastenkodeissa lapsilta puuttuu sekä riittävä perushoito että psyykinen hoiva. Jotkut lapset ovat kasvaneet sijaiskodeissa, jotka ovat pystyneet kiitettävästi tyydyttämään lapsen tarpeita. Joillakin lapsilla saattaa olla useita sijoituksia ennen adoptiota. (Brantberg ym. 2007, 9; Hägglund 1993, 3-4.) Adoptoitavan lapsen biologisen äidin tai sijaishoitajan on vaikea luoda onnistunutta varhaista kiintymys-
suhdetta lapseen silloin, kun hän on tietoinen tulevasta erosta eli lapsen hylkäämisestä pa-
kon edessä tai adoptiosta. Tällaisen varhaisen kiintymyssuhteen kehittyminen vaikuttaa lapsen kehitykseen häiritsevästi. On myös lapsia, joiden varhainen kiintymyssuhde on ollut ongelmaton ja lapsen adoptio tulee kysymykseen myöhemmin. Lapsen äiti on esimerkiksi sairastunut ja kuollut äkillisesti. Näille lapsille ero äidistä voi merkitä traumaattista, nor-
maalien vuorovaikutuskehityksen keskeytystä. (Lahti 1991, 24.)

Monet adoptiolapset elävät jonkin vaiheen elämästään suurissa lapsiryhmissä, kuten lastenkodeissa. Lapselle ei välttämättä ole vaikeaa leikkiä ja olla toisten lasten kanssa, mutta hänelle on vaikeampaa luoda turvallinen ja lämmin suhde aikuiseen. (Hägglund 1993, 6.) Kiintymyssuhteen laatu ei sellaisenaan ole osoitus huonosta tai puutteellisesta hoidosta eikä se merkitse psyykkistä häiriintyneisyyttä. Kuitenkin organisoitumaton kiintymyssuhde antaa kehitykselle huonommat puitteet kuin turvallinen tai lievästi välttelevä kiintymyssuhde. Elämänmuutokset, uudet ihmissuhteet tai terapia voivat korjata kiintymyssuhteen häiriöitä. (Sinkkonen 2001, 17.) Hughesin (1999, 552) mukaan adoptiovanhempien on huomattava ja ylitettävä monta haastetta ja vastoinkäymistä, jotta he voisivat saavuttaa turvallisen kiintymyssuhteen adoptiolapseensa.

3.2 Lapsen oireilu

Lapset, joille on muodostunut jäsentymätön kiintymyssuhde käyttäytyvät eri tavalla kuin lapset, jotka ovat muodostaneet jonkinlaisen kiintymyssuhteen. Zeanah ja Boris (2005) kuvaavat kiintymyssuhteeltaan organisoitumattoman lapsen käytöstä. Lapsella voi ilmetä muun muassa valikoimatonta sosiaalisuutta ja poikkeavaa liittymistä hoivaavaan aikuiseen. Lapsella voi ilmetä jähmettymistä, tuijottamista, dissosiaatiota, ylivalppautta ja aggressiivisuutta.

Valikoimaton sosiaalisuus

Adoptoitu lapsi saattaa oireilla monella eri tavalla suhteessa muihin ihmisiin. Helposti huomattava oireilu on, ettei lapsi näytä vierastavan normaalilla tavalla. Lapsi saattaa tervehtiä täysin tuntemattomia ihmisiä ja ottaa muutenkin helposti kontaktia vieraisiin ihmisiin. (Kalland 2003, 212.) Tällainen valikoimaton ystävällisyys ja sosiaalisuus on varhaisen kiintymyshäiriön merkki, sillä lapsen tulisi vierastaa tuntematonta ihmistä ja turvautua vanhempiinsa. Kallandin (2003, 212) mukaan valikoimaton sosiaalisuus on ollut lapsen käyttäytymisstrategia ennen adoptiota. Strategian avulla lapsi on saanut myönteistä huomiota aikuisilta. Adoption jälkeen strategia on huonosti toimiva ja joissakin olosuhteissa selviytymisen kannalta vaarallista.

Lapsen käytös ilmaisee lapsen turvattomuutta ja kyvyttömyyttä luottaa ihmissuhteiden pysyvyyteen. Lapsi ei luota, että adoptiovanhemmat säilyvät hänen elämässään, joten hänen täytyy maksimoida itseensä kohdistuvaa myönteistä palautetta omalla käyttäytymisellään. (Emt., 212) Turvallinen kiinnittyminen edellyttää valikoivaa käyttäytymistä eli lapsi käyttäytyy eri tavalla vanhempia ja vieraita ihmisiä kohtaan. Olen leikkinyt useamman adoptiolapsen kanssa ja mielestäni valikoimaton sosiaalisuus on näkynyt heidän leikeissään muun muassa ylenpalttisenä avoimuutena ja miellyttämisenä.

Poikkeava katse- tai kehokontakti

Adoptoitu lapsi saattaa välttää katsekontaktia tai hyväksyy alussa vain lyhyen katsekontaktin (Kalland 2001, 205). Katsekontakti ei ole suora vaan rauhaton ja välttelevä. Stressitilanteissa, esimerkiksi lapsen loukatessa itsensä, hänen katsekontaktinsa voi olla poikkeava tai hän voi torjua lohdutuksen. (Kalland 2003, 211.) Adoptiolapsella voi mennä vuosia ennen kuin hän pystyy ottamaan itsenäisesti katsekontaktin toiseen ihmiseen, varsinkin adoptiovanhempiansa. Käytännössä olen huomannut, että adoptiolasten kanssa kannattaa leikkiä leikkejä, joissa tarvitaan katsekontaktia, kuten loru- ja laululeikkejä. Myös arkirutiineissa on hyvä huomioida katsekontaktin ottaminen, kuten pukemis- ja riisumistilanteissa sekä syömisessä.

Adoptoidun lapsen kehokontakti voi olla myös poikkeava, jolloin lapsi saattaa tuntua sylissä jännittyneeltä tai passiiviselta. Lapsen kehontuntemus ja motoriikka saattavat myös olla poikkeavia. (Kalland 2001, 205-207.) Joillakin lapsilla on motoriset valmiudet, mutta he eivät ole saaneet riittävästi harjoitusta, sillä heitä on hoidettu vain sängyssä (Brantberg ym. 2007, 13). Minulla meni pari vuotta ennen kuin sain luotua tutkimukseni kohteena olevaan lapseen eli Matiakseen kehokontaktin. Olen käynyt hoitamassa Matiasta useasti ja leikit sekä muut toiminnot hänen kanssaan ovat sujuneet hyvin, mutta kosketusetäisyydelle lapsi ei ole antanut tulla muuten kuin leikin kautta. Joskus voi mennä hyvinkin kauan, että lapsi antaa edes adoptiovanhempien koskettaa itseään tai pitää sylissä.

Poikkeavaa liittymistä lasta hoivaavaan aikuiseen

Poikkeavalla liittymisellä tarkoitetaan esimerkiksi lapsen vetäytymistä lapsen ja aikuisen suhteesta. Matias saattoi pienenä kauan aikaa leikkiä omassa huoneessaan, eikä hän ottanut leikkiessään kontaktia muihin ihmisiin. Lapsi saattaa myös pelätä menettävänsä uudet vanhempansa ja hän saattaa tarrautua heihin tai toiseen heistä. Lapsi saattaa pelätä pienintäkin eroa vanhemmistaan (Kranck 1989, 108).

Useimmat adoptiolapset ovat yliherkkiä eroille. Jos lapsi ei näytä reagoivan erotilanteisiin, se on merkinä liian hyvästä sopeutumisesta, jolloin lapsi torjuu omat tunteensa. Adoptiolapset hyötyvät usein turvallisesta ja muuttumattomasta kasvuympäristöstä. (Kranck 1989, 109-110.) Lapsen eroahdistuksia voi yrittää helpottaa ennakoimalla hänelle tulevia tapahtumia sanoin ja kuvin. Kun lapsi huomaa, että asiat tapahtuvat aikuisen kertoman mukaisesti, niin hänen luottamuksensa aikuiseen kasvaa ja eroahdistusta on helpompi kontrolloida. Matiaksella on kotona käytössä kuvia, joiden avulla selkiytetään päivärutiineja sekä ennakoitaan tulevia tapahtumia. Ennakoinnin ja rutiinien takia halusin käydä aina tiettyinä päivinä viikossa leikkimässä Matiaksen kanssa ja onneksi sellainen päivä löytyi Matiaksen perheen arjesta.

Vanhempi adoptiolapsi saattaa käyttäytyä aivan kuin hän toistaisi kokemiaan hylkäämiskokemuksia, mutta lapsi pyrkiikin kontrolloimaan erotilanteita aiheuttamalla niitä itse. Lapsi saattaa karata tai vaellella, mutta tällä tavoin lapsi haluaa kysyä, että kuka hänestä huolehtii. (Kalland 2001, 206.) Joidenkin adoptiolasten kanssa on esimerkiksi hankalaa käydä kaupassa, sillä heillä on taipumusta karkailla vanhemmiltaan.

Regressio ja dissosiaatio

Taantuminen on adoptiolapsilla hyvin yleistä. Lapsi taantuu eli regressoituu kehityksessään aikaisempiin kehitysvaiheisiin. Lapsi tavallaan aloittaa alusta ja yrittää paikata sitä, mistä on jäänyt paitsi. Taantuminen turvaa lapsen kehitystä ja mahdollistaa vanhemman antaman turvallisen hoivan. Taantuminen merkitsee, että lapsen annetaan olla ikätasoaan pienempi lapsi ja häntä hoidetaan kuin pientä vauvaa. Leikki-ikäistä voidaan juottaa tuttipullosta tai lapsi kiedotaan vilttiin ja tuuditellaan sylissä. Näissä hetkissä lapsi palaa niihin kehitysvai-

heisiin, jolloin hän ei ole saanut tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa. Nämä hetket ovat erittäin tärkeitä vanhemmille, heidän rakentaessaan luotettavaa kiintymyssuhdetta lapseensa. (Brantberg 2007, 13; Kranck 1989, 107.)

Dissosiaatio tarkoittaa adoptiolapsen aikaisemmin omaksuttuja käyttäytymisen muotoja esimerkiksi itsensä heijaamista ahdistavassa tilanteessa. Koska lapsi ei ole saanut lohtua aikuiselta ahdistukseensa, niin hän on luonut oman tavan rauhoittaa itseään. Adoption jälkeen lapsi saattaa palata ahdistavissa tilanteissa totuttuun käyttäytymiseen. (Mäkipää, 2006.)

Ylivalppaus ja aggressiivisuus

Adoptiolapsi on saattanut aiemmin luoda käyttäytymismallin, jossa avuttomuus merkitsee hänelle hylkäämisen pelkoa ja kiintymys väkivaltaa ja pettymyksiä. Lapsi ei ole oppinut luottamaan, että hänen tarpeisiinsa vastataan. Lapsen kasvuympäristö on ollut kaottinen ja turvaton, jonka takia hänen on täytynyt olla koko ajan valppaana ja ylivirittyneessä tilassa. Lapsella voi ilmetä keskittymis- ja oppimisvaikeuksia, sillä hänellä ei ole ollut varhaisvaiheessa aikuista, joka olisi antanut hänelle tarvitsemaansa turvallisuutta. Keskittyminen ja oppiminen edellyttävät turvallisuuden tunnetta. (Kalland 2001, 206.)

Lapsi saattaa provosoida vanhempaa hylkäämään hänet, jolloin hän saisi vahvistusta sille käsitykselle, mitä hänellä on aikaisemmista suhteista aikuisiin. Lapsella on oma mielikuva vuorovaikutuksesta aikuisen kanssa ja hänen on hankala luopua mielikuvastaan. Lapsen toivottomuus on ollut hänen suojansa uusia menetyksiä vastaan. Toivo luottamuksen palaamisesta on lapselle tuskallista ja se aktivoi pelon vanhoista menetyksistä ja lisää pelkoa uusien menetyksien suhteen. Lapsen aggressiivinen, kylmä, välinpitämätön ja provosoiva käyttäytyminen on suoja tuskaa vastaan, mutta samalla osa vuorovaikutuksen haastavuutta. Adoptiolapsen ja adoptiovanhemman välillä voi alussa olla niin sanottu kuherruskuukausi, jolloin asiat menevät oikein hyvin. Tämän vaiheen jälkeen alkavat ongelmat, kun lapsi alkaa luottaa ihmissuhteen pysyvyyteen. (Kalland 2003, 214.) Matiaksen käyttäytymisessä ja leikeissä ilmenee ainakin ylivalppautta ja aggressiivisuutta. Ylivalppaus näkyy leikkitalenteiden kontrollointina sekä keskittymättömyytenä. Aggressiivisuus ilmenee leikissä muun muassa rajuna tuhoamisena ja leikkihahmojen ampumisena.

3.3 Adoptiolapsen leikki

Kansainvälisten adoptiolasten leikkiä on tutkittu melko vähän, enkä ole löytänyt tutkimuksia, jotka suoraan käsittelevät adoptiolapsen leikkiä. Eri terapiamuodoissa, kuten Theraplay-terapiassa tuetaan lapsen vuorovaikutusta vanhempien kanssa leikin keinoin (Jernberg & Booth 2003). Yleensä adoptiolapsia käsittelevät tutkimukset ovat keskittyneet kiintymyssuhteen parantamiseen. Esimerkiksi Alankomaissa tehty tutkimus osoittaa, että vanhemmilla on suuremmat mahdollisuudet tukea adoptiolapsen kiintymyssuhdetta, kun heillä on tietoa organisoitumattomasta kiintymyssuhteesta (Juffer & Bakermans-Kranenburg & Van Ijzendoorn 2005).

Toisessa Alankomaissa tehdyssä adoptiotutkimuksessa on todettu, että niin kotimaan sisäisissä kuin kansainvälisissäkin adoptioissa lapset ovat monilta kyvyiltään ikätasoisiaan jäljessä. Siksi adoptiolapsilla on paljon saavutettavaa kehityksessään adoption jälkeen. Tutkimuksessa tutkittiin, kuinka voimakkaasti adoptio vaikuttaa lapsen fyysisen kasvuun, kiintymyssuhteen muodostumiseen, kognitiivisiin taitoihin, koulukypsyyden saavuttamiseen, itsetuntoon ja käyttäytymisen ongelmiin. Tutkimustuloksista käy ilmi, että adoptiolla on suuria myönteisiä vaikutuksia lapsen kehitykseen. Parhaimmat tulokset saatiin lapsilta, jotka oli adoptoitu ennen ensimmäistä ikävuotta. (Van Ijzendoorn & Juffer 2006, 1228). Tutkimuksen pohjalta voisi olettaa, että adoptiolapset olivat kehityksessä jäljessä myös leikkitaidoiltaan.

Leikki ja leikillisyyden herääminen lapsessa vaativat tiettyjä olosuhteita ja edellytyksiä. Lapsen kokema turvallisuuden tunne on niistä tärkein. Turvattomuuden tunne haittaa lapsen omaehtoista tutkimista ja suuntautumista ympäristöä kohtaan. Lapsi, jolla on vaikea deprivatio eli vajaatila tai joka on kärsinyt hoidon vakavasta puutteesta, on joutunut suuntaamaan kaiken energiansa turvallisuuden hakemiseen, jolloin hänellä ei ole riittänyt voimia leikkimiseen. (Sinkkonen 2004, 71.) Adoptiovanhempien kanssa juttellessani olen kuullut, että moni adoptiolapsi on kokenut jossain vaiheessa elämäänsä perushoidon puutetta, josta suoraan seuraa turvattomuuden tunnetta sekä deprivatiota.

Lastenkodit ovat usein erillään muusta maailmasta, eikä siellä välttämättä ole mahdollisuuksia leikkimiseen. Eristäytyminen ja leikkikokemusten puuttuminen passivoivat lasta. Sijaisperheessä lapsella ei aina ole aikaa leikille vaan hänellä voi olla paljon vastuuta kotitöistä. Lapsella voi olla vaikeuksia keskittyä leikkiin tai hänellä ei ole innostusta leikkiä. Lapsi saattaa tarvita aikuisen apua leikin aloittamiseen, leikissä pysymiseen sekä leikin lopettamiseen. (Brantberg, Mäkipää & Uhtio 2007, 27.)

Kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivä lapsi ei välttämättä anna itselleen lupaa nauttia positiivisista asioista. Hän saattaa sabotoida leikkejä, ruokailuhetkiä tai muita mukavia tapahtumia. Varhaislapsuudessa koetut asiat ja täyttymättömät tarpeet voivat aiheuttaa syvää häpeän ja arvottomuuden tunnetta. Lapsen on vaikea iloita asioista, jotka oikeasti tuntuisivat hyvältä. Tällaiset lapset tarvitsevat usein ammattiapua, sillä hylätyksi tulemisen tunteet ovat aiheuttaneet traumoja ja juurtuneet syvälle lapsen mieleen sekä tunteisiin. (Brantberg, Mäkipää & Uhtio 2007, 27.)

Lapsen kyky ja mahdollisuudet leikkiä ennen adoptiota voivat olla riippuvaisia monesta asiasta. Ensinnäkin lapsen fyysinen ja psyykinen hyvinvointi vaikuttavat leikkiin. Syntymämaan leikkikulttuuri on erilainen maasta riippuen. Joissakin maissa aikuiset leikkivät lasten kanssa kun taas toisissa maissa aikuinen ei osallistu lasten leikkeihin. Joissakin maissa lapsille annetaan leluja ja toisissa maissa puolestaan lapsilla ei ole leluja tai he tekevät niitä itse. Lapsen taustojen tunteminen ennen adoptiota helpottaisi varmasti myös lapsen leikin kehittymistä sekä ymmärrystä lapsen leikkiä kohtaan. Kerran luin yhden adoptioäidin kirjoittaman päiväkirjan, jossa äiti kertoi, kuinka hänen adoptiolapsestaan kasvoi leikkivä lapsi. Tyttö oli lähellä kouluikää adoptoidessa ja uudessa kodissa hän teki enimmäkseen kotitöitä kuin leikki. Vähitellen lapsi löysi tien leikin maailmaan adoptioäidin ja perheen biologisen tyttären avustuksella.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Leikkiä on tutkittu maailmalla monesta eri näkökulmasta. Kun lapsuutta on alettu pitää tärkeänä, niin leikin tärkeys on myös korostunut. Leikki on erittäin vaikea tutkimuksen kohde, mutta samalla hyvin mielenkiintoinen. Nykytutkimuksen mukaan lapsi oppii monia asioita leikin avulla. Leikki muuttua koko ajan muotoaan niin yksilöiden kohdalla kuin kulttuurisestikin. Maaseutuyhteiskunnassa leikkitaidot opittiin vanhempien lasten kanssa leikkimällä, mutta nykyään leikkitaitojen oppiminen on enemmän aikuisten vastuulla. Päiväkotiryhmät ovat monesti jaoteltu iän mukaan, jolloin samanikäiset lapset leikkivät samanikäisten kanssa. Samoin on myös useissa koululuokissa. Taitavampi leikkijä, joka näyttäisi lapselle mallia, ei välttämättä olekaan lapsi vaan aikuinen. Aikuiselle on tullut, ainakin länsimaissa, enemmän vastuuta lapsen leikin kehityksen tukijana ja edistäjänä.

Tutkimuksessani olen halunnut keskittyä yksittäisen lapsen leikkiin ja leikin analysointiin. Haluan oppia huomaamaan, mitä kaikkea lapset voivat ilmaista leikeissään. Haluan myös huomata, miten aikuisen läsnäolo vaikuttaa leikin kulkuun. Haluan oppia huomaamaan, onko kansainvälisen adoptiolapsen leikissä sellaisia piirteitä, joita aikuisen oli hyvä huomioida. Minua myös kiinnostaa, käsitteleekö adoptiolapsi leikissä tai leikin lomassa syntymämaansa kulttuuria tai omia kokemuksiaan syntymämaasta. Tärkeimmiksi tutkimuskysymyksiksi muodostui:

- Mitä lapsi prosessoi leikkiessään ja miten se ilmenee leikissä?
- Miten aikuinen voi tukea lapsen ja erityisesti adoptiolapsen leikkiä?
- Miten adoptiolapsi käsittelee kokemuksiaan syntymämaasta leikissä tai leikin lomassa?

5 TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimuksessani perehdyn yksittäisen, ulkomailta adoptoidun poikalapsen leikkiin sekä leikissä tapahtuvaan vuorovaikutukseen aikuisen ja lapsen välillä. Poika on seitsemänvuotias ja hänellä on todettu erityistarpeita monilla eri kehityksen osa-alueilla. Tutkittavasta käytän tekaistua nimeä Matias. Matias on adoptoitu kahden vuoden iässä. Tarkastelen erityisesti lapsen omaehtoista, vapaata leikkiä ja siinä ilmeneviä asioita. Pyrin huomioimaan, miten adoptiolapsen kokemukset omasta syntymämaasta näkyvät leikissä. Tässä tutkimuksessa toimin itse aikuisena ja tutkijana. Pyrin huomaamaan asioita, miten lapsen leikkiä voidaan tukea kotiympäristössä ja kuinka aikuinen voi olla osallisena lapsen leikissä.

Tutkimus on etnografinen tapaustutkimus, koska minulla oli mahdollisuus päästä havainnoimaan yksittäisen lapsen leikkiä aidossa ympäristössä eli lapsen kotona. Osallistuin myös perheen arkeen, kuten ruokailuihin, keskustelin lapsen vanhempien kanssa sekä leikin perheen toisen lapsen kanssa. Osallistumalla perheen arkeen yritän saada kokonaisvaltaista kuvaa tutkittavan lapsen arkielämästä. Toisinaan perhe on pyytänyt minua illaksi tai päiväksi vahtimaan lapsia. Kerran kävin seuraamassa myös Matiaksen aamupäivää esikoulussa. Olen tuntenut Matiaksen perheeseen siitä lähtien, kun Matias adoptoitiin Suomeen. Ennen tutkimusjaksoa olen ollut monta kertaa hoitamassa Matiasta.

5.1 Etnografinen tapaustutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tutkija yrittää ymmärtää tutkittavia kohteita kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivinen tutkimusote ohjaa koko tutkimusprosessia. Kvalita-

tiivinen lähestymistapa arvostaa käytännössä karttunutta, kokemusperäistä tietoa. Se on perustutkimusta ilmiöstä omassa kontekstissaan ja sen avulla voidaan avata ilmiötä sisältäpäin. Parhaimmillaan laadullisen tutkimuksen avulla luodaan uusia käsitteitä ja selitetään teorioita sekä tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä. (Munter & Tiusanen 1999, 180-181.) Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään pieniin otoksiin ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman tarkasti. Aineiston kriteerinä on tällöin laatu eli käsitteellistämisen kattavuus. Tutkimuksessa tutkittava kohde pyritään sijoittamaan yhteiskunnallisiin yhteyksiin ja antamaan siitä tarkka ja historiallisesti yksityiskohtainen kuvaus. (Eskola & Suoranta 2008, 18.)

Etnografia on tiedonhankinnan muoto, joka tapahtuu tutkittavan luonnollisissa olosuhteissa (Eskola & Suoranta 2008, 103). Etnografinen lähestymistapa on yleistynyt eri tieteenaloilla, mutta sen juuret ovat kulttuuriantropologiassa. Etnografisesta tutkimuksesta on olemassa erilaisia malleja sekä toteutustapoja. Etnografisen tutkimuksen aidoin tunnusmerkki on, kun tutkija pyrkii tavoittamaan tutkittavien maailmaa ja oppimaan siitä. Tutkija osallistuu tutkittavan elämään kuunnellen, katsellen ja kysellen. Hyvä etnografinen tutkimus pyrkii ilmiöiden ja niiden syntymekanismien ymmärtämiseen sekä parhaimmillaan niiden selittämiseen. Etnografia on erityisesti kokemalla oppimista. Tutkija pyrkii havainnoimalla tavoittamaan tutkittavan maailmaa ja oppimaan siitä. (Eskola & Suoranta 2008, 105; Munter & Tiusanen 1999, 182-183.)

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan on itse oltava aktiivinen. Tutkimuskohteena olevien henkilöiden positiivinen suhtautuminen tutkimukseen on tutkimukselle hyödyksi. (Eskola & Suoranta 2008, 106.) Itselleni tutkittava lapsi ja koko perhe oli entuudestaan tuttuja, joten minun oli helppo kysyä tutkimuslupa niin lapsen vanhemmilta kuin lapseltakin. Kenttätutkimus tehdään luonnollisissa ja jokapäivisissä tilanteissa sekä sosiaalisissa suhteissa (Keskinen 1999, 429). Etnografinen tutkimus on ainutkertaista ja kenttätilanteet vaativat joka kerta omat ratkaisunsa. (Eskola & Suoranta 2008, 109). Keskeisintä etnografisessa tutkimuksessa on myös tutkijan osallisuus, tutkimuksen pitkäkestoisuus ajallisesti ja kulttuurisen kontekstin huomioiminen. Tutkijan toiminnassa painottuu myös eettiset kysymykset sekä kokonaisvaltainen kriittinen arviointi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tapaustutkimuksessa tutkitaan rajattua kokonaisuutta, yksittäistä tapahtumaa tai yksilöä. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta. Tapaustutkimuksella ei kuitenkaan pyritä yleistettävään tietoon. Tapaustutkimus valitaan yleensä, koska halutaan ymmärtää kohdetta syvällisesti, samalla huomioiden kohteeseen liittyvät kontekstit, kuten olosuhteet ja taustat. Tapaustutkimuksen arvioinnissa on kuitenkin hyvä pohtia tuloksia laajemmin: Mitä kyseessä oleva tapaus opettaa vastaaville tutkimuksille? Miten tuloksia voidaan soveltaa? Miten yksittäistapauksen tuloksia voidaan soveltaa saman aiheen laajempiin tutkimuksiin? Tapaustutkimuksen huolellinen tutkiminen voi nostaa esille yksittäistapauksen ylittävää tietoa, vaikka sen pohjalta ei voi tehdä yleistyksiä. Perusteellinen aineiston kuvaus ja analyysi vahvistaa tulosten merkitystä ja oikeellisuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.2 Aineiston keruu havainnoimalla

Etnografisen aineiston keräämisessä ja tulkinnassa tavoitellaan tutkittavien omaa näkökulmaa. Keskeisessä asemassa tutkijan aineiston keruuta ovat eri pituiset sekä eri tavalla toteutetut kenttätyöskentelyn jaksot. (Gordon & Hynninen & Lahelma & Metso & Palmu & Tolonen, 2007, 43.) Etnografisen tutkimuksen tiedonkeruumentelmiä ovat osallistuva ja ei-osallistuva havainnointi sekä haastattelut. Näiden menetelmien lisäksi käytetään muitakin olemassa olevia tietolähteitä. Laadullista havainnointia tekevä tutkija luokittelee observoituja tapahtumia aktiivisesti ja tekee yhteenvedonomaaisia arviointeja tapahtumien merkityksistä. (Munter & Siren-Tiusanen 1999, 185.) Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijalla on aktiivinen rooli havainnoitavassa toiminnassa. Ei-osallistuvassa havainnoinnissa tutkija pitäytyy pelkästään havainnoijan roolissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Osallistuvan havainnoinnin tärkeä osa on havaintomuistiinpanojen kirjaaminen. Muistiinpanoja tehdään joko havainnoinnin yhteydessä tai sen jälkeen. Tilanteiden mukaan voi käyttää myös kumpaakin kirjaamista rinnatusten. (Törrönen 1999, 229.)

Itse käytän tutkimuksessani osallistuvaa havainnointia. Tutkimusaineistoni koostuu omista havainnoinneistani tutkittavan kotona. Tutkimusjakso ajoittui marraskuusta 2009 kesäkuuhun 2010. Kävin Matiaksen luona aina torstaisin, kun nuorempi lapsi lähti vanhemman tai vanhempien kanssa musiikkileikkikouluun. Tutkimusjakson aikana kävin leikkimässä Ma-

tiaksen kanssa viisitoista kertaa. Kertojen pituudet vaihtelivat tunnista yli kolmeen tuntiin. Tutkimuskertojen määrä riippui paljolti myös perheen aikataulusta, joten tutkimusjaksossa oli taukoja yhdestä viikosta kuuteen viikkoon. Havainnot kirjasin mahdollisimman nopeasti ylös leikkitilanteiden jälkeen omassa kotonani. Leikin yhteydessä havaintoja voisi olla vaikea kirjata, sillä mielestäni luonnollinen vuorovaikutus ja leikkitilanne kärsisivät havaintojen yhtäaikaan kirjaamisesta. Vain kerran tutkimusjakson alussa sain Matiauksen luvalla kuvata kameralla hänen legorakennelmia. Tämän vuoksi päätin jo tutkimusjakson alussa pitäytyä vain kirjallisessa havainnoinnissa.

Matias ja minä olimme yleensä leikkiajan kahdestaan talossa, mutta toisinaan toinen vanhemmista oli kotona tai sitten koko perhe saattoi olla kotona, ainakin osan leikkiajasta. Menin perheeseen aina kello neljäksi, jolloin lapset oli haettu päivähoidosta ja esikoulusta. Leikkitilanteet saattoivat alkaa heti kun pääsin pojan huoneeseen tai sitten leikkejä saattoi edeltää muun muassa välipalan syöminen tai vanhempien kanssa juttelu. Yleensä leikimme lapsen huoneessa, mutta toisinaan leikimme olohuoneessa, eteisessä, työhuoneessa, vanhempien makuuhuoneessa tai toisessa lastenhuoneessa. Lapsi sai itse päättää leikin, leikkitilan sekä ohjata leikin kulkua. Tarvittaessa jouduin rajoittamaan yhteisen leikkimme kulkua lapsen turvallisuuden tai lapsen käytöksen takia. Tietysti myös perheen yhteiset käyttäytymissäännöt oli otettava leikeissä huomioon.

5.3. Aineiston analysointi ja teemoittelu

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi on tärkeää. Sillä pyritään selkeyttämään aineistoa ja saamaan tutkittavasta asiasta uutta tietoa. Aineistoa analysoimalla pyritään siitä saamaan selkeää ja mielekäästä luettavaa. (Eskola & Suoranta, 2008, 137.) Kvalitatiivisen aineiston analyysitapoja on monenlaisia ja ne kehittyvät jatkuvasti. Laadullisen aineiston rikkaus onkin analyysitapojen runsaus. (Emt., 160-161.) Kvalitatiivisen aineiston käsittelyn alkuvaiheessa saattaa tuntua mahdottomalta, kun ei oikein tiedä, mitä pitäisi tehdä (emt. 162). Laadullisessa tutkimuksessa syntyy helposti paljon aineistoa, joten aineiston rajaamisessa on avuksi tiukka teoreettinen ote (Munter & Tiusanen, 1999, 192). Laadullista aineistoa voidaan pitää periaatteessa loppumattomana, joten aineiston tarkka rajaus on tärkeää. Tärkeää on oppia tuntemaan aineistonsa ja yrittää rakentaa siitä eheää kokonaisuutta. (Eskola & Suoranta 2008, 64.)

Olen lähestynyt tutkimusaineistoa tematisoinnin kautta. Eskolan ja Suorannan (2008, 174-175) mukaan teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmia valaisevia teemoja. Tällä tavalla aineistosta voi vertailla tiettyjä teemoja ja niiden ilmenemistä. Aineistosta on ensin löydettävä ja sitten eroteltava tutkimusongelmien kannalta keskeisiä aiheita. Teemoittelussa on myös heikot puolensa, jos analysointi jätetään teemoittain järjestetyiksi vastauksiksi. Onnistunut teemoittelu vuorottelee teorian ja empirian kanssa tehden analyysistä miellyttävän lukukokemuksen. Itse mielelläni luen ja tuotan tekstiä, jossa teoriaosuuden jälkeen kerrotaan konkreettisia esimerkkejä, jotka valaisevat ja tukevat teoriaa.

Ensiksi teemoittelin aineiston tutkimusongelmien mukaan. Luokittelin tapahtumat kolmeen teemaan: erilaisiin leikki-tilanteisiin, aikuisen ja lapsen vuorovaikutukseen leikissä sekä lapsen kokemuksiin syntymämaasta. Leikki-tilanteiden teemoittelussa olen käyttänyt apuna Tina Brucen leikin kahtatoista piirrettä, joiden avulla jäsentelin leikkejä vielä tarkemmin. Annoin tietyille leikeille tiettyjä teemoja, kuten autoleikki, rakenteluleikki, laivaleikki. Erilaisia leikkiteemoja kertyi lukuisia ja niistä olen valinnut eri pääteemoihin sopivimpia. Tutkimuskysymykset johdattivat selkeästi rajaamaan aineistosta vain leikkihetket. Aineistoon sisältyy monia muitakin arkisia hetkiä, kuten pukemista, riisumista, syömistä ja vanhempien kanssa juttelua.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimuksen keskeinen työväline. Luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja luotettavuuden arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessiin. (Eskola & Suoranta 2008, 210.) Tutkijan on tiedostettava omat arvonsa, asenteensa sekä käsityksensä koskien tutkimuskohdetta, jotta tutkimus olisi luotettava (Munter & Sireni-Tiusanen 1999, 191). Aineisto perustuu omiin havaintoihini, jotka olen yrittänyt kirjoittaa mahdollisimman monipuolisesti ja nopeasti jokaisen leikkikerran jälkeen.

Osallistuvan havainnoinnin kautta tutkija omalla persoonallaan luo vuorovaikutusta tutkittavien välille. Tutkijan on tiedostettava oma vaikutuksensa ja muistettava, että

vuorovaikutus sekä ihmissuhteet muuttuvat koko ajan. Myös monet emotionaaliset tilanteet vaikuttavat tutkittaviin sekä tutkijaan. (Munter & Siren-Tiusanen 1999, 191). Aineistossa olen eritellyt omia tuntemuksiani ja kokemuksiani, jotka saattaisivat vaikuttaa leikkihetkiin. Tutkimusaineisto sisältää muitakin asioita, kuin vain leikkihetkiä. Tutkimusjakson aikana perheen arjessa tapahtui monenlaisia asioita, jotka varmasti vaikuttivat tunnetasolla niin minuun kuin kaikkiin perheen jäseniin. Omat tunteeni ja reagoimiseni erilaisiin tapahtumiin näkyvät siten tutkimusaineistossa. Jotkut asiat menevät liian henkilökohtaisiksi tutkittavan lapsen ja perheen kannalta, joten asiat jäävät vain minun tietooni.

Tutkimustuloksista voi huomata, että minun ja tutkittavan välinen suhde kehittyi aineiston keruun aikana. Suhteemme oli tutkimuksen alussa etäisempi kuin tutkimuksen lopussa. Hiljalleen, kenttätyöskentelyn aikana, suhteemme alkoi lämmetä ja pääsimme lähemmäksi toisiamme varsinkin fyysisellä tasolla. Kun tutkittava itse pyrki kehokontaktiin, kuten reppuselkään, niin aloin vahvistamaan hänen aloitteitaan. Vaikka tunsin tutkittavan etukäteen, niin minusta siitä oli vain hyötyä, sillä adoptiolapsen ja aikuisen suhteen luominen voi olla erittäin pitkälinen prosessi. Jos olisimme joutuneet luomaan suhteen alusta asti, niin aineisto ja tutkimustulokset olisivat todennäköisesti erilaisia. Itse näen tutkimusaineiston tämän tutkimuksen kannalta kattavana ja luotettavana.

Aineiston keräämisen aikana olen pohtinut paljon tutkimuseettisiä kysymyksiä. Koska tutkimusaineisto perustuu vain yhteen lapseen ja lapsen leikin tutkimiseen, henkilösuojalain sekä tutkimuseettisten periaatteiden pohjalta minun on salattava erittäin hyvin lapsen henkilöllisyys. Eettisten kysymysten pohdinta lähti liikkeelle jo opiskelujeni alkuaikoina, kun löysin yliopiston kirjastosta adoptiotutkimuksen. Tutkimus oli tehty yksittäisestä lapsesta ja hänen henkilöllisyyttään oli mielestäni törkeästi loukattu tutkimuksessa. Itse tunnistin lapsen heti työn otsikosta, jonka jälkeen minusta oli hirvittävää lukea, minkälaisia asioita tutkimukseen oli kirjattu lapsen henkilökohtaisesta elämästä ja taustoista.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa tutkijaa huomioimaan tutkimuksen kannalta tärkeitä ihmisoikeuksia. Kahdennentoista artiklan mukaan lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa. Kolmastoista artikla puolustaa lapsen oikeutta vapaasti ilmaista mielipiteensä ja kattaa oikeuden hakea

vapautta sekä hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoa ja ajatuksia. Kuudestoista artikla antaa oikeuden yksityisyyteen ilman kenenkään mielivaltaista puuttumista siihen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 1999; Unicef 2012.) Suomi on allekirjoittanut sopimuksen, jolloin se koskee kaikkia suomalaisia ja siten vaikuttaa osaltaan myös tähän tutkimukseen. Kysyin tutkimuksen alussa suullisesti tutkimusluvan lapsen vanhemmilta sekä lapselta. Kaikki antoivat suostumuksensa tutkimukseen.

Olen pohtinut paljon lapsen yksityisyyden suojaamista ja luottamuksellisuuden turvaamista. Adoptiopiirit ovat hyvin suppeat Suomessa ja vielä suppeammat yksittäisessä kaupungissa, joten joka kaupungissa melkein kaikki adoptioperheet, varsinkin ulkomailta adoptoineet, tuntevat toisensa. Samasta maasta lapsensa adoptoineet vanhemmat haluavat monesti jakaa asioita samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Sosiaalinen media antaa tähän tarkoitukseen erittäin hyvät mahdollisuudet. Samalla se myös laajentaa ihmisten verkostoja hyvin laajallekin alueelle. Esimerkiksi Utsjoella asuva adoptioperhe voi hyvinkin tunnistaa tutkimuksesta adoptiolapsen, joka asuu Helsingissä. Itse pyrin tutkimuksessani suojaamaan lapsen yksityisyyden niin hyvin kuin mahdollista. Lapsen taustoista kerron vain sen verran, kuin on tutkimuksen kannalta aiheellista. Lapsen ja perheen luottamuksellisuuden säilyttäminen pohjautuu myös yksityisyyden suojelemiseen. Tutkimuksen aikana olen ollut osallisena sellaisten asioiden kanssa, jotka täytyy pitää salaisina ja henkilökohtaisina tietoina. Toiminnallani olen pyrkinyt suojelemaan lapsen etua.

6 LEIKKIEN ANALYSOINTIA JA TULKINTAA

Analyysissä syvennyttään leikkitapahtumiin, joiden kautta pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin. Mielenkiinnon kohteena on lapsen vapaa leikki, leikin havainnoiminen sekä siitä tehty tulkinta. Tärkeänä huomion kohteena on lapsen leikkiprosessi eli mitä lapsi työstää leikissä ja miten se ilmenee leikkitilanteissa. Leikkitilanteissa keskitytään myös aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja kuinka aikuinen voi tukea lapsen leikkiä. Uskon, että adoptiolapsen leikissä on sellaisia piirteitä, joita on tärkeää huomioida leikin kannalta. Leikkitilanteiden lomassa lapsi on myös jutellut kokemuksiaan ja ajatuksiinsa syntymämaastaan. Minua kiinnostaa lapsen ajatukset syntymämaasta, sillä lapsen on luotava jollakin tavalla kaksoisidentiteetti.

Leikkitilanteita on poimittu eri päiviltä ja olen pyrkinyt siihen, että ne käsittelisivät erilaisia leikkiteemoja. Leikkitilanteet etenevät kronologisessa aikajärjestyksessä jokaisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Leikkien kulku sekä leikkien keksiminen riippui paljon Matiasin vireystilasta sekä päivän muista tapahtumista. Tutkimusaineisto käsittelee lapsen ja aikuisen välisiä leikkitilanteita. Leikit sijoittuvat yli puolen vuoden havainnointijaksolle. Lapsesta käytän tekaistua nimeä Matias. Itsestäni käytän yksikön ensimmäistä persoonaa, sillä toimin tutkijana ja aikuisena leikkitilanteissa, enkä koe tarpeelliseksi keksiä itselleni peitenimeä.

6.1 Mitä lapsi prosessoi leikkiessään?

Matias on seitsemänvuotias poika, jolla on kotona oma huone. Huoneessa on yksi ikkuna ja ovi. Ovessa on ollut puoleen väliin lasi, josta ei ole nähnyt läpi. Lasi on poistettu, jotta

vanhemmat voisivat seurata tarkemmin Matiaksen leikkejä. Lasiakon tilalle on asennettu rullaverho, jonka voi tarvittaessa vetää alas. Yleensä leikkihetkien aikana Matias antaa olla oven auki. Matiaksella on parivuotias pikkusisko. Kun pikkusisko on kotona, niin Matias saattaa laittaa oman huoneen oven kiinni. Huoneessa on sänky ja kirjoituspöytä, jonka edessä on tuoli sekä yhdellä seinustalla kolme kaappia. Yhdestä kaapista löytyy lelulaatikoita, joissa on Matiaksen leluja. Kahdessa muussa kaapissa on vaatteita. Sängyn alla on vedettävä laatikko, jossa on myös leluja.

Bruce'n kehittelemät leikin kaksitoista piirrettä näkyvät Matiaksen leikeissä. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsittelee sitä, mitä lapsi prosessoii leikin kautta ja miten se näkyy leikki-tilanteissa. Olen valinnut muutamia leikin piirteitä, jotka ovat erityisesti näkyneet leikeissä. Episodit menevät aikajärjestyksessä, sillä lapsen leikin kehitystä sekä leikki-ideoita on tällä tavalla helpompi seurata ja havainnoida.

12.11.2009 Autotalli – Lapsi luo itse leikkivälineitä

Matias oli omassa huoneessaan leikkimässä kun tulini heille. Matias huikkasi ”Moi Sanni”, kun olin riisumassa eteisessä. Vastasin Matiakselle, että ”Moi Matias”. Matias myös kertoi kovemalla äänellä olevansa omassa huoneessaan. Kun tulini Matiaksen huoneeseen, niin melkein koko lattia oli täynnä leikkiin kuuluvia tavaroita. Matias oli rakentanut lappeellaan olevista kirjoista sekä kynistä alueen, jonka keskellä oli paljon leikkiautoja. Hämmästelin ääneen Matiaksen rakennelmaa. Kysyin, minne voisin istua huoneessa ja Matias osoitti seinän vieressä olevaa tyhjää tilaa. Istuin siis lähelle leikkirakennelmaa. Kysyin, miksi autot ovat rakennelman keskellä ja mitä ne tekevät. Matias kertoi, että niillä on juhlat tallissa, sillä moni niistä oli voittanut ajokisat. Autot eivät juurikaan keskustelleet keskenään, mutta Matias liikkui muutamia autoja.

Leikimme Matiaksen huoneessa autoilla. Matias oli jo aloittanut leikin ennen kuin tulini heille. Huoneeseen oli tehty suuri leikkialue. Leikissä lapsi luo itse leikkivälineitä. Tässä leikissä Matias oli korvannut autotallit muilla tavaroilla, joiden avulla hän oli saanut tehtyä talleja. Matiaksella on hyvä mielikuvitus ja hän pystyy helposti keksimään korvaavia asioita eri tavaroista. Lapsi myös esittää asioita leikeissään. Monissa leikeissä Matias on ollut toiminnallisesti aktiivinen ja esittänyt asioita, toimintoja tai eri henkilöitä. Autoleikeissä hän yleensä esittää eri toiminnot autoja liikuttelemalla.

Eteisessä ollessani Matias otti heti kontaktia huutelemalla omasta huoneesta iloisia tervehdyksiä. Oli mukavaa huomata, että vuorovaikutuksen yhteenkuuluvuuden tunteen jakaminen alkoi heti tultuani. Matiaksen huoneeseen päästyäni kyselin, minne voisin istua ja Matias osoitti heti paikan. Sekin tuntui mukavalta, sillä pääsin seuraamaan läheltä leikkirakennelmaa sekä leikin kulkua. Matias kertoi leikistä, kun esitin kysymyksiä. Hän pääsi heti jakamaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan leikistä ja minä sain ainakin osittaisen käsityksen leikin rakenteesta. Itselläni on tapana tulla lapsen leikkiin ensin tarkkailemalla ja havainnoimalla leikkutilannetta. Esitän monesti kysymyksiä leikin juonesta sekä leikkivälineiden funktioista sekä leikkihahmojen välisistä suhteista. Sillä tavalla pyrin luomaan käsitystä lapsen leikistä ja tarkkailemaan, kuinka itse voisin osallistua leikkiin.

19.11.2009 ”Tulipalon sammutus” – roolit lapsen leikissä

Matias meni oman vaatekaappinsa luokse ja aukaisi vaatekaapin oven. Hän osoitti yhtä ylimmällä hyllyllä olevaa laatikkoa. Hyllyllä oli kolme kannellista laatikkoa. Matias pyysi saada shortsit jalkaansa. Matias varmaan tiesi, että kesävaatteet oli pakattu vaatekaapin ylähyllylle laatikkoon, sillä olihan jo marraskuu, eikä kesävaatteita tarvittu. Laatikossa, jota hän osoitti luki ”pienet vaatteet”. Kerroin Matiakselle, mitä laatikossa oli ja sanoin, ettei siinä varmaankaan olisi hänelle sopivia shortseja. Sitten Matias osoitti seuraavaa eli keskimmäistä laatikkoa. Laatikossa luki ”isoja vaatteita” ja kerroin Matiakselle, ettei sieltäkään varmaan löytyisi shortseja. Katsahdin viimeiseen laatikkoon eli hyllyn toisessa reunassa olevaan laatikkoon ja siinä luki: ”shortseja ja muita kesävaatteita”. Luin laatikon tekstin Matiakselle ja otin laatikon hyllyltä. Aukaisin laatikon ja Matias valitsi sieltä shortsit. Kysyin kuitenkin Matiakselta, etteihän ne olleet juhlashortsit. Matias sanoi, etteivät ole. Matias riisui jalasta pitkät housut ja laittoi shortsit jalkaan. Sitten hän meni eteiseen ja haki sieltä aurinkolasit. Hän laittoi lasit silmilleen ja näytti asukokonaisuutta minulle.

Seuraavaksi Matias selitti, että olohuoneen puolella oli tulipalo ja osoitti siihen suuntaan sormellaan. Matias juoksi pikkusiskon huoneeseen ja haki sieltä työntökärret, jotka saivat toimia paloautona. Vesipyssy toimi sammutusletkuna. Itse rakensin samaan aikaan legoista pidempää sammutusletkua. Matias yritti sammuttaa kuviteltua tulipaloa, mutta hän juoksi kohta omaan huoneeseensa ja paukautti oven kiinni. Minä kysyin, että ollaanko me turvassa ja onhan ovi paloturvallinen. Matias sanoi, ettei me olla turvassa vaan tulipalo voi tulla oven läpi.

Tällä leikkikerralla leikimme monenlaisia leikkejä reilussa tunnissa. Ennen tämän episodin alkua Matiaksella on ollut vesipyssy kädessä ja hän on ampunut huoneensa ovelta kohti olohuonetta. Matias selitti, että siellä oli rosvoja, jolloin minä kysyin, että ollaanko me sitten poliiseja? Tulipalon sammuttaminen ei kestänyt kovinkaan kauan ja oven

kiinnilaittamisen jälkeen Matias vaihtoi leikkiä, joten leikki loppui siihen. Leikin valmisteluihin kului enemmän aikaa kuin itse leikkitoimintaan. Matiaksella oli tarkka mielikuva, mitä varusteita hän tarvitsee leikkiin ja etsi niitä järjestelmällisesti. Hän pyysi minun apuani sanoin ja elkein. Kun varusteet oli hankittu hän kertoi leikin suullisesti. Matiaksen vanhemmilta olen kuullut, että Matias on kerran ollut vanhempien kanssa yöta hotellissa, jossa oli yöllä palohälytys. Palo ei aiheuttanut suurta vaaraa, mutta hotellin asiakkaat ohjattiin ulos rakennuksesta. Tapahtuma on jäänyt Matiaksen mieleen ja hän on itse kertonut siitä minulle. Tässä leikissä hän varmaankin käsitteli näitä tapahtumia ja kokeili palomiehen roolia ja palon sammuttamista.

3.12.2009 Röllimobiili – leikki ja lapsen kokemukset

Tällä kerralla rakentelimme legoista laivoja. Matiaksella oli rypisteltyjä teippipalloja, jotka olivat merirosvoja. Jonkun aikaa Matias leikki legolaivoilla ja teippipallomerirosvoilla, kunnes teippipallot olivatkin röllejä ja yksi laivoista röllimobiili. Matias hieman purki ja rakensi uudelleen laivaa, jotta siitä tuli hänen mielestään röllimobiili. Matias oli nähnyt Röllin Sydän –lastenelokuvan, jonka kautta hän leikki elokuvan tapahtumia. Juttelimme rölleistä ja siitä, ovatko ne todellisia vai eivät. Kun röllimobiili oli valmis, röllit (teippipallot) kiipesivät kyytiin ja Matias alkoi lennättää röllimobiilia. Röllit ajelivat Matiaksen sängyn päällä. Päiväpeitossa on raitoja ja yksi raidoista on vaaleansininen. Matias selitti, että raita on leikissä vaaleanpunainen ja röllit eivät saa siihen pudota. Röllit lentelivät useaan kertaan ”vaaleanpunaisen raidan” yli, kunnes röllimobiili laskeutui lattialle ja Matias ryhtyi rakentamaan legoista rölleille taloja. Lego-ovet ja –ikkunat olivat yksinään röllien taloja ja niitä Matias pystytti eri puolelle huoneen lattiaa. Matias kertoi, että yksi taloista oli tynnyrin näköinen. Minä etsin legolaatikosta lisää taloja rölleille ja annoin niitä Matiakselle. Välillä röllit kävivät lentämässä röllimobiililla. Leikin aikana Matias otti paljon kontaktia. Hän kertoi mitä teki ja selitti leikin kulkua koko ajan ääneen. Hän näytti leikkiin kuuluvia tavaroita ja kiinnitti huomiota monesti sanomalla: ”Sanni kato”.

Tässä leikissä Matias käsittelee omia kokemuksiaan näkemästään elokuvasta. Hän tietää, miten voi käyttää legoja rakentaakseen elokuvassa näkemänsä röllimobiilin. Röllit ovat satuhahmoja ja niitä voisi verrata peikkoihin, jotka elävät metsässä. Matias ei ota aina aikuista aktiivisesti huomioon leikin aikana, joten toisinaan hänelle riittää, että aikuinen on huoneessa läsnä. Aikuisen on löydettävä keinot, kuinka olla leikissä mukana. Tällä kerralla Matias hyväksyi, että etsin rölleille koteja legopalikoista. Matias oli paljon vuorovaikutuksessa sanallisesti, jolloin itse olin kuuntelevana osapuolena ja välillä keskustelin suullisesti sekä kehon kielellä.

14.1.2010 ”Minun vuoro päättää” – lapsi päättää itse, milloin haluaa leikkiä

Matias otti legotykin ja yritti legokuulilla ampua kaloja, joilla minä leikin. Matias kävi hakemassa omasta huoneestaan lisää kaloja leikkiin ja hän selitti, että meriros-vot yrittävät ampua niitä. Matias osui tykinkuulalla yhteen kalaan, jolloin minä otin toisen kalan ja sanoin, että tämä kala tulee parantamaan haavoittuneen kalan. Matias sanoi, ettei tässä leikissä voinut olla lääkärikaloja. Minä sanoin, että voi ja selitin, että leikissä täytyy kuunnella myös toisen leikki-ideoita. Kerroin myös, että leikissä voi tapahtua monenlaisia asioita. Matias selitti, että hän keksi tämän leikin ja nyt on hänen vuoronsa päättää, mitä leikkiä leikitään, koska minä olen saanut päättää jo kahdesti edellisillä kerroilla, mitä leikitään. Kysyin, että mitkä leikit olen saanut päättää ja Matias vastasi ”Pikku Tiikerin ja kirjojen katselua”. Hyväksyin perustelut ja jatkoimme leikkiä Matiaksen suunnitelmien mukaan.

Leikimme suurimman osan ajasta olohuoneessa maton päällä. Matiaksella oli suuri merirosvolegolaiva, jonka hän oli saanut joululahjaksi. Legolaivaan kuului myös legotykki ja legokuulia, joita pystyi ampumaan tykillä. Itselläni oli mukana omia leluja, kuten neljä pehmokalaa. Jos en olisi hyväksynyt Matiaksen perusteluja, niin leikki olisi saattanut loppua siihen. Aikuinen ei pysty samalla tavalla leikkimään kuin lapsi. Aikuiselle on myös helpompaa irtaantua leikistä ja tehdä jotain muuta. Lapsi itse päättää, milloin ja mitä hän haluaa leikkiä. Jos yhteistä leikki-ideaa tai sopimusta leikin säännöistä ei synny niin leikki saattaa loppua. Matias halusi kuitenkin jatkaa leikkiä ja hän ryhtyi selittämään, miksi kyseisessä leikissä on toimittava hänen haluamallaan tavalla.

21.1.2010 Karhu ja dino – leikissä lapsi luo omia sääntöjä ja hallitsee leikkiä

Otin repusta esille tuomani lelut: puulaiva, onki, kaloja sekä pehmokarhu ja pehmodinosaurus. Laitoin karhun ja dinon istumaan veneeseen ja ne ryhtyivät onkimaan kaloja. Rakensin Matiaksen legoista veneeseen aivot. Matias kysyi olinko tuonut legoairotkin, sillä hän ei huomannut minun rakentavan niitä omista legoistaan. Selitin, että rakensin ne hänen legoista, enkä toisi omia legoja mukana, jotta ne eivät menisi sekaisin Matiaksen legojen kanssa. Matias leikki samaan aikaan rakentamallaan legolaivalla, legomerirosvoilla ja legosotilailla.

Leikin, että karhun ja dinon vene kaatui ja ne ryhtyivät keskustelemaan keskenään, mitä heidän pitäisi seuraavaksi tehdä. Matias kuunteli tarkasti leikin kulkua. Matias alkoi antamaan vuorosanoja karhulle ja dinolle. Minä toistin Matiaksen sanat joko karhulla tai dinolla. Matias ei tullut kokeilemaan niitä. Kun karhu ja dino eivät keksineet, mitä tekisivät, niin Matias selitti etteivät ne tienneet, missä ranta oli ja ranta olisi liian kaukana. Matias kertoi, että kohta sinne tulisi hai. Matias kävi hakemassa legohain ja alkoi liikutella sitä karhun ja dinon lähellä. Hai ei kuitenkaan

puraissut heitä vaan Matias selitti että dino ja karhu pääsevät rantaan. Hai söi kuitenkin veneen, ongen ja aivot. Kun karhu ja dino (minä liikutelin niitä) pääsivät rannalle, niin sotilaat kävivät ampumassa hain (Matias leikki niillä).

Matias antoi todella paljon vuorosanoja karhulle ja dinolle: ”Se sanois nyt...” Jossain vaiheessa Matias kuitenkin tokaisi: ”Sanni, nyt sinä saat keksiä ihan itse, mitä ne sanoo”. Matias kuitenkin edelleen selitti leikin juonta. Hän sanoi, että karhu ja dino nukkuisivat ja sillä aikaa vene ilmestyisi rannalle. Kun karhu ja dino heräsivät ne eivät meinanneet uskoa silmiään, joten niiden oli pakko nipistää toisiaan ja varmistaa, että olivat hereillä. Matias ohjaili leikkiä suullisesti. Nukkumista sekä heräämistä tapahtui useamman kerran ja aina vene ilmestyi rantaan tai katosi rannasta. Matias selitti, että karhu ja dino nukkuivat aina päivällä, jolloin kaikki tapahtui ja yöllä he valvoivat. Kerran karhun ja dinon nukkuessa laiva meni niin hyvään piiloon, ettei se voinut tulla enää takaisin. Matias piilotti sen kirjojen alle, jolloin sitä ei näkynyt ollenkaan. Sitten Matias ryhtyi leikkimään taisteluleikkiä merirosvoilla ja sotilailla. Koko leikki kesti yhteensä noin tunnin verran.

Tällä kerralla leikimme Matiaksen kanssa yli kolme tuntia. Leikimme pääsääntöisesti Matiaksen huoneen lattialla, mutta välillä kävimme leikkimässä Matiaksen siskon huoneessa sekä talon muissa huoneissa. Ketään muita perheenjäseniä ei ollut kotona leikkien aikana. Karhu ja dino ovat pehmoleluja, jotka toin mukaan kotoa. Olin ottanut mukaan myös puuveneen, pienen ongen ja pehmokaloja. Matiaksen on toisinaan vaikea jakaa omia leluja, joten yleensä tuon joitakin omia leluja mukaan, jotta itsekin voisin osallistua helpommin leikkeihin.

Leikissä näkyy hyvin selkeästi, että Matias pyrkii luomaan omia sääntöjä leikkiin. Sääntöjen ja muiden tekojen avulla Matias myös hallitsee leikkiä. Vaikka leikki olikin minun aloittama, niin Matias tuli siihen mukaan ja kehitteli leikin juonta sääntöjen avulla. Aikuisen ja lapsen välinen leikki on erilaista kuin lasten välinen leikki. Tavoitteenani oli luoda yhteistä leikkiä, mutta lapsen ehdoilla. Jos Matias ei olisi kiinnostunut keksimästäni leikistä, niin minun olisi pitänyt kehitellä joku muu tapa osallistua leikkiin. Matias kehitteli leikille juonen ja lopun, jonka jälkeen siirryimme toiseen leikkiin. Leikissä olimme jatkuvassa vuorovaikutuksessa verbaalisesti sekä toiminnallisesti.

21.1.2010 Jäätelöauto – harjoittelua tulevaisuutta varten

Matias meni hakemaan leikkijäätelöauton omasta huoneestaan ja otti yhden lego-ukon jäätelöauton kuljettajaksi. Jäätelöauto meni myymään jäätelöä sataman työntekijöille sekä mummolle ja äidille, jotka myös olivat satamassa. Matias antoi

vuorosanoja sataman työntekijöille ja jäätelönmyyjälle. Satamassa oli viisi työntekijää eli lego-ukkoa. Yksi jäätelö maksoi kaksi euroa. Matias liikutti vuorollaan lego-ukkoja jäätelönmyyntijonossa. Samalla hän leikki jäätelönmyyjällä. Jokaisen ostajan kohdalla hän sanoi jäätelönmyyjän roolissa: ”Tuossa sinulle. Se on kaksi euroa.” Mummolle ja äidillekin myytiin jäätelöt ja ja he maksoivat kahden euron kolikot. Seuraavaksi jäätelöauto lähti ajamaan juna-asemalle. Asemalle päästyään kuljettaja huomasi Hillan ja tytön ja tokaisi: ”Tehän olette koululaisia. Onko teillä rahat mukana?” Hilla ja tyttö kertoivat, että heillä oli rahaa mukana, joten hekin saivat ostettua jäätelöt jäätelöautosta ja maksoivat kumpikin kaksi euroa.

Tämä leikki tapahtuu samana päivänä kuin edellinenkin, mutta ajallisesti tämä leikki on edellisen leikin jälkeen. Saimme rauhassa keskittyä leikkimiseen, sillä ehdimme leikkiä yli kolme tuntia. Tämä leikki tapahtuu Matiaksen pikkusiskon huoneessa, jonne olemme menneet leikkimään Duplo-legoilla. Koko leikin kesto huoneessa oli noin tunnin verran. Legoista olimme rakentaneet sataman, junaradan muutamia asuintaloja sekä juna-aseman. Matias leikkii sataman työntekijöillä sekä junan kuljettalla. Minä leikin yhdessä talossa asuvilla asukkailla, joita ovat mummo, äiti ja tyttö. Matias leikkii toisella pienellä legotytöllä, jonka nimi on Hilla. Hilla on sen tytön kaveri, jolla minä leikin. Minun legotytölleni ei annettu nimeä koko leikin aikana.

Tämä leikki sujui hyvin vuorovaikutuksessa. Matias oli innolla leikissä mukana ja koko jäätelöauto-leikki oli hänen ideansa. Leikissä mentiin kuitenkin enemmän Matiaksen sääntöjen mukaan, mutta leikki oli hyvä ja se kesti pitkän aikaa. Tässä leikissä Matias harjoitteli rahan käsittelyä sekä ostotapahtumaa. Samalla Matias ehkä halusi soveltaa oppimiaan asioita leikin maailmassa. Tulevaisuudessa Matias tarvitsee rahankäsittelytaitoja sekä tietoa, kuinka tuotteita voidaan ostaa. Hän otti leikissä sekä asiakkaan, että myyjän rooleja. Leikeissä lapset oppivat ja harjoittelevat sellaisia taitoja, joita he saattavat tarvita myös tulevaisuudessa. Matias harjoitteli myös vuoron odottamista, mikä on tärkeä taito elämässä. Matias oli hyvin vuorovaikutuksessa leikkitekojen ja vuorosanojen kautta. Leikki eteni rauhallisesti ja siinä oli tarina, jossa oli alku, keskikohta ja loppu.

6.2 Lapsen ja aikuisen suhde leikissä – kuinka tukea adoptiolapsen leikkiä?

Tässä luvussa käsittelen lapsen ja aikuisen suhdetta eri leikkitalanteissa. Nostan esille erityisesti asioita, joita olisi hyvä huomioida adoptiolapsen leikissä. Olen tuntenut Matiaksen

perheen siitä asti, kun Matias adoptoitiin Suomeen parivuotiaana. Ensimmäisen lauseen, minkä olen kuullut Matiakselta oli ”Yyä yä”, mikä tarkoitti ”Hyvää yötä”. Olen ollut hoitamassa Matiasta hänen kotonaan useamman kerran ennen tutkimusjakson alkua. Meidän ei siis tarvinnut lähteä luomaan kahdenvälistä suhdetta ihan alusta, kun aloitin tutkimuksen tekemisen. Suhteemme kyllä kehittyi tutkimuksen aikana.

Minulla on tapana tuoda omia leluja mukaani, kun menen Matiaksen luokse. Muutaman kerran olen jättänyt leluja ottamatta, mutta jokaisella kerralla Matias on muistanut kysyä, mitä leluja minulla on mukana. Matiakselle on ollut vaikeaa omien lelujen jakaminen, joten toivoin, että tuomalla omia lelujani voisin saada enemmän yhteisleikkiä aikaiseksi sekä helpottaa tilanteita, joissa leluja pitää jakaa. Tutkimusjakson aikana jatkoin totuttua tapaa tuoda joitakin leluja mukaani. Toisinaan minulla oli myös kirjoja tai pelejä mukana.

Ensimmäisiä yhteisleikkejä, joissa olemme pystyneet jakamaan hyvin vuorovaikutusta sekä leluja, ovat hyrräleikit. Minulla on neljä erilaista hyrrää, jotka yleensä olen ottanut mukaani. Yhteiset hyrräleikit ovat alkaneet jo ennen tutkimusjaksoa. Matias on mielellään tutkinut hyrriä ja opetellut pyörittämään niitä. Jokainen hyrräleikki on alkanut siten, että Matias tutkii hyrrät ja kyselee, mistä olen kunkin hyrrän saanut. Matias on laittanut hyrriä pyörimään ja odottanut jännittyneenä, milloin hyrrät törmäävät toisiinsa. Törmäyksen satuessa Matias on kiljahtanut riemusta ja jännityksestä. Hyrräleikit olivat mielestäni intensiivisempiä ennen kuin Matias sai oman hyrrän. Sen jälkeen hyrräleikit eivät välttämättä ole toistuneet joka tapaamiskerralla, eikä tunnelma mielestäni ole ollut samanlainen kuin aiemmin. Tutkimusjakson aikana leikimme melko usein hyrrillä, ainakin lyhyitä hetkiä.

5.11.2009 ”Et sinä sitä tarvitse” – luottamuksen rakentamista

Kaikki legoukot näyttivät olevan Matiaksen hallinnassa leikissä, joten minä sanoin, että haluan myös ukon. Etsin legolaatikosta ja löysin sieltä ukolle housut ja pään, mutta en vartaloa. Tulin ukon housujen kanssa Matiaksen laivan luokse liikuttaen ukon housuja ja sanoen erilaisella äänellä: ”Minä haluan paidan ja pään”. Matias sanoi, etten tarvitse ukkoa, mutta siitä huolimatta rakensin legopalikoista ukolle vartalon ja liitin pään siihen. Näytin tekelettäni Matiakselle, jolloin Matias pyysi minua laittamaan silmät kiinni. Laitoin silmät kiinni ja Matias rakensi minulle ukon. Ukolle tuli housut sekä vartalo pienemmästä palikasta. Ukolle Matias oli rakentanut pitkän kaulan parista palikasta, johon hän oli kiinnittänyt pään ja päässä oli vielä hattu. Olin itse pyytännyt laittamaan hatun ukon päähän.

Tämä on ensimmäinen kerta tutkimukseni leikkikertojen aikana, kun leikimme yhdessä. Ensimmäisellä kerralla aikaa kului leikkien parissa kaksi tuntia. Tällä kerralla aloimme leikkiä legoilla ja rakensimme niistä vuoroin avaruusaluksia, loistoristeilijöitä tai merirosvolaivoja ja leikimme niillä. Ennen tämän leikin alkua Matias oli rakentanut ison merirosvolaivan, jossa oli paljon merirosvoja eli legoukkoja.

Kun kaksi tai useampi leikkijä leikkivät yhdessä, niin molemmilla on omat ajatukset, toiveet ja suunnitelmat leikistä ja sen kulusta. Tässä tapauksessa minä pidin kiinni siitä, että haluaisin oman ukon leikkiin mukaan. Matiaksen mielestä se ei kuitenkaan ollut tarpeellista. Kuitenkin ryhdyin rakentamaan ukkoa, jonka Matias hylkäsi, mutta avuliaasti rakensi minulle mieleisensä ukon. Matias antoi periksi siinä suhteessa, että minä sain ukon leikkiin, mutta Matias halusi muokata rakentamaani ukkoa erilaiseksi. Kumpikin joutui joustamaan omista toiveistaan ja ajatuksistaan leikin suhteen, jotta leikki menisi eteenpäin. Toisinaan leikkijät eivät edes tiedosta toistensa suunnitelmia leikin kuluessa. Matias tiedosti minun haluni, koska ilmaisin asian suullisesti sekä leikin kautta. Minä puolestani tiedostin ja hyväksyin Matiaksen toiveet rakentaa minulle ”parempi” ukko. Vuorovaikutus toimi, sillä leikkiä pystyttiin jatkamaan, kun minun ukkoni oli valmis.

Ensimmäisellä tutkimukseen liittyvällä leikkikerralla minua jännitti, sillä minun piti olla tietoisesti aktiivisempi kuin aiemmin Matiaksen kanssa leikkiessä. Haasteena pidin sitä, että minun oli huomioitava paljon asioita ja yrittää kirjata havaintoni ylös niin tarkasti kuin muistaisin. Menin innolla leikkiin mukaan ja tämän kerran tavoitteena olikin myönteisen leikkisuhteen luominen tutkimusta koskien. Positiivinen vuorovaikutus ja luottamuksen luominen ovat tärkeitä varsinkin adoptiolapsen kannalta.

19.11.2009 Dinosaurisleikki – kosketus ja ihokontakti adoptiolapsen kanssa

Minä olin dinosaurus ja Matias oli ratsastaja. Matias osoitteli sormella suuntaa ja sanoi ”nyt tuonne” tai ”nyt siskon huoneeseen” tai ”keittiöön tuota kautta”. (Heillä pääsee kiertämään ympyrää olohuoneen ja keittiön välillä.) Matias kertoili selässä istuen, että olohuoneessa olevien mattojen välinen rako oli joki ja vuoroin rotko, jonka yli piti hypätä. Välillä matot olivat vuoria ja paljaalla lattialla pystyi kulkemaan. Välillä paljas lattia mattojen välillä oli vettä tai merta. Kun menimme pikkusiskon huoneeseen, niin Matias selitti, että siellä oli kaupunki, jossa oli paljon erilaisia taloja. Lelut ja huoneen kalusteet olivat taloja. Matias selitti koko ajan, mitä eri esineet olivat. Kirjahylly oli iso kirjatalo, keinuheppa puolestaan hevosen muotoinen talo. Syntymämaasta ostettu muovinen lelu, joka muistutti vihreätä dinosau-

rusta, oli talo, jossa oli kolme savupiippua. Dinosauruksen pää ja kädet olivat savupiippuja sekä jalat olivat kaksi oviaukkoa.

Tällä kertaa olimme leikkineet monenlaisia leikkejä, kunnes Matias halusi ratsastaa selänsäni. Ensin minä olin possu ja Matias rölli, joka ratsasti possulla. Sitten Matias halusi vaihtaa leikkirooleja, jolloin minusta tuli dinosaurus ja Matiaksesta ratsastaja. Aikuinen ja lapsi voivat leikkiä yhdessä ja tutkimukseni tarkoitus onkin luoda leikkisuhdetta lapsen ja aikuisen välillä. Aina tilanne ei ole otollinen yhdessä leikkimiseen, kuten ei välttämättä ole kahden tai useamman lapsen välilläkään. Aikuisena leikkikaverina olen joka kerta pyrkinyt aistimaan ja huomioimaan, millä tavalla voin osallistua leikkiin. Tällä kertaa Matias itse halusi kiivetä selkääni ja ottaa erilaisia rooleja. Hän myös antoi minulle rooleja. Kun molemmilla on tiedossa roolihahmot, niin leikkiä on helpompi leikkiä.

Tämä kerta oli myös saavutus vuorovaikutuksessa, sillä aiemmin Matias ei ole omaehtoisesti halunnut tulla reppuselkääni. Olin siis tavattoman tyytyväinen saadessani niin suuren luottamuksenosoituksen Matiakselta. Adoptoidulle lapselle kosketus- ja ihokontaktin luomiseen voi mennä todella kauan aikaa. Minun ja Matiaksen välillä siihen meni useampi vuosi. Tietoisesti olen antanut lapsen itse tehdä aloitteen tässä asiassa, enkä ole yrittänyt väkisin tulla liian lähelle. Kosketus- ja ihokontaktin luominen ja sen säilyminen näkyi myös myöhemmissä leikeissä esimerkiksi painileikissä, jota Matias itse ehdotti muutaman kerran. Tämän leikkikerran jälkeen Matias ehdotti usein leikkejä, joissa hän oli reppuselänsäni.

19.11.2009 Pikku-tiikeri ja iso-tiikeri – tilanteiden ennakointi adoptiolapselle

Matias istui selässäni ja minä ehdotin, että voisin olla iso tiikeri ja Matias pikku tiikeri. Mieleeni tulivat lastenkirjailija Janoschin tarinat Pikku Karhusta ja Pikku Tiikeristä. Matias hyväksyi leikkiroolit ja jatkoimme kulkemista huoneiden välillä. Keittiön lattia on laattalattia, joita pitkin astelin Matias selässäni. Muistin eräästä lasten piirretystä lorun: ”älä astu rakoon tai putoat maan vakoon”. Ryhdyin sanomaan lorua rytmissä samalla kun astelin laattojen päällä ja yritin välttää astumasta laattojen saumakohtiin. Matias kuunteli tarkasti lorua. Välillä en sanonut lorua, kun astuin laattojen päälle, jolloin Matias pyysi sanomaan lorua. Olimme menossa Matiaksen kanssa kodinhoitohuoneeseen, kun kuulumme ulko-oven aukeavan. Matiaksen isä ja pikkusisko tulivat kotiin.

Matias halusi välittömästi pois selästäni ja hän ryhtyi äänteleämään kovalla äänellä sekä lähti juoksemaan kohti eteistä. Yritin saada Matiaksen kiinni ja rauhoittaa häntä, mutta en ehtinyt saada hänestä otetta. Isän tuleminen saattoi tulla Matiakselle

hieman yllätyksenä, eikä hän pystynyt kontrolloimaan tunnetilaansa. Pyysin Matiasta kertomaan, mitä olimme leikkineet. Hänen selityksestään kävi ilmi, että hänen mielestä minä olin ollut isä-tiikeri ja hän oli ollut lapsi-tiikeri.

Tämä leikki on suoraan jatkoa edelliseen leikkiin. Matias ratsasti selässäni ja kävelimme huoneesta toiseen. Matias oli mielestäni hyvin uppoutunut leikkiin ja kuunteli tarkasti loruja, mikä oli hänelle uusi. Olimme jo aiemmassa leikissä pitkään kulkeneet pitkin taloa samalla tavalla. Vaihdoin vain välillä leikkirooleja. Aiemmin Matias oli ehdottanut rooleja ja tällä kerralla minä ehdotin uusia rooleja, joihin Matias suostui. Matiaksen huomio kääntyi pois leikistä, kun hän kuuli ulko-oven äänen. Matias varmaan hieman hämmentyi siitä, että joku tuli ulko-ovesta. Hän oli samalla iloinen, hieman hätäntynyt ja hämmentynyt tilanteen saamasta käänteestä.

En ollut valmistanut Matiasta leikin lopettamiseen tai vanhempien tulemiseen. Adoptiolapselle on toisinaan hyvin tarkkaa tietää tulevat tapahtumat. Joskus se on vaikeaa, sillä aikuinenkaan ei aina pysty arvioimaan, milloin seuraava toiminta tapahtuu. Joinakin toisilla kerroilla ennakointi on onnistunut hyvin ja Matias on pystynyt siirtymään rauhallisesti toiminnasta toiseen.

14.1.2010 ”Nyt minä haluan leikkiä yksin” – adoptiolapsen halu leikkiä yksin

Meillä oli noin viisitoista minuuttia leikkiaikaa jäljellä, kun Matias sanoi: ”Nyt minä haluan leikkiä yksin”. Leikimme kesti vielä hetken, kun merirosvot yrittivät pommittaa kaloja. Sitten Matias lopetti leikin ja meni omaan huoneeseensa. Siellä hän ryhtyi leikkimään autoilla. Ensin hän etsi pieniä autoja. Hän piti pieniä kilpa-autokisoja, jolloin hän työnsi kaikki autot yhtä aikaa liikkeelle. En saanut osallistua Matiaksen leikkiin vaan istuin joko lattialla tai sängyllä Matiaksen määräyksestä. Matias ryhtyi rakentamaan kilpa-autoilleen varikkoa. Hän otti pieniä neliönmuotoisia legopalikoita. Jokaiselle autolle piti tulla autonvärinen legopalikka varikon merkiksi. Matias asetti palikat ja autot jonoon, tarkasti suoraan linjaan. Jokaisen auton kohdalla oli oikeanvärinen palikka. Tässä vaiheessa siirryin sängyltä lattialle ja hieman osoittelin ja kyselin autoista sekä varikoista. Matias vastaili ja keskittyi hyvin keksimäänsä leikkiin.

Ennen kyseisen leikkihetken alkua olimme leikkineet pitkä tovin olohuoneessa legolaivalla. Merirosvot ja sotilaat ovat käyneet taistelua. Matias on leikkinyt merirosvoilla sekä sotilailla. Minulla on ollut pehmokaloja, jotka ovat laivan vierestä seuranneet taistelua. Merirosvot ovat pommittaneet kaloja, jotka ovat yrittäneet pelastautua sukeltamalla syvälle mereen. Joskus lapsi haluaa leikkiä yksin ja Matias on joinakin kertoina sanonut, että haluaa

leikkiä yksin. En ole säikähtänyt toivomusta vaan olen kysynyt, voinko olla huoneessa ja katsella hänen leikkiään. Joka kerta Matias on antanut minun jäädä seuraamaan leikkiä.

Monesti olen kuitenkin saanut osallistua leikkeihin hetken kuluttua. Itse myös haluan ensin seurata lapsen leikkiä ennen kuin ryhdyn leikkimään, ellei lapsi itse pyydä minua leikkimään. Tämä toimintamenetelmä on toiminut ainakin minun ja Matiaksen välisissä leikkihetkissä. Vaikka Matias on halunnut leikkiä yksin, niin samalla hän on tarkasti selittänyt, mitä hän leikkii. Hän on kertonut rakennelmistaan sekä leluistaan ja pyytänyt minua katsomaan niitä. Matias on siis itse toiminut aloitteen tekijänä ja luonut samalla vuorovaikutusta, jolloin minun ei tarvitse tyytyä passiivisen katsojan rooliin.

Jotkut adoptiolapset eivät ole tottuneet aikuisen leikkiseuraan vaan haluavat mieluummin leikkiä yksin. He eivät välttämättä ole tottuneet jakamaan vuorovaikutusta eivätkä ole saaneet varhaisvuosina tarpeeksi kokemuksia esimerkiksi tunnetilojen jakamisessa. Myös Matias on nuorempana käskenyt vanhempiaan poistumaan huoneestaan. Adoptiolapsen kokeemat traumat hylkäämisestä voivat vaikuttaa pitkään ja lapsen on toisinaan erittäin vaikeaa luoda luottavaista suhdetta aikuiseen. Lapsi monesti haluaisi aikuisen huomiota, mutta samalla pelkää aikuisen hylkäävän hänet. Kun lapsi itse pitää aikuisen etäämmällä niin fyysisesti kuin emotionaalisesti, niin hän samalla suojelee itseään. Olen tiedostanut tämän asian ja osannut odottaa Matiaksen haluavan leikkiä yksin. On myös yleensä luonnollista, että lapsi toisinaan haluaa leikkiä yksin, eikä siihen tarvitse liittyä mitään traumaattista. Olen kuitenkin halunnut jäädä seuraamaan Matiaksen leikkejä ja aina ehdottanut tätä vaihtoehtoa Matiakselle. Matias ei ole kertaakaan tutkimusjakson aikana pyytänyt minua poistumaan huoneesta, mikä toisaalta voi kertoa Matiaksen luottamuksen rakentumisesta minuun ja ylipäänsä aikuisiin.

28.1.2010 Syntymämaan lippu – luottamuksen vahvistuminen

Olimme jonkin aikaa leikkineet hyrrillä. Hyrrien pyörityksen lomassa kerroin Matiakselle, että minulla olisi repussa hänen syntymämaansa lippu, minkä hän voisi värittää. Matias innostui tästä ajatuksesta. Otin repustani kirjan, joka kertoo eri maiden lapsista. Kirjasta löytyy myös lapsi Matiaksen syntymämaasta. Väritettävä lippu oli kyseisen kirjan välissä. Matias selasi avustuksellani kirjan sivuja siihen aukeamaan, jossa oli poika hänen syntymämaastaan. Matias katseli hetken aukeaman kuvia ja halusi sitten värittää lipun. Hän etsi syntymämaansa lipun muiden lippujen

joukosta. Sitten hän etsi värit omasta pöytälaatikosta ja haki työhuoneesta pienen syntymämaan lipun malliksi ja alkoi värittää.

Ensimmäisen lipun väritys epäonnistui hänen mielestään, joten hän halusi tehdä uuden. Onneksi olin ottanut mukaani kaksi lippua. Matiaksen isä, äiti ja sisko saapuivat kotiin lipun värittämisen aikoihin ja Matias halusi tehdä lipun yllätykseksi. Sen takia hän kävi laittamassa oman huoneensa oven kiinni ja pyysi laskemaan ovesta olevan verhon alas. Minä lupasin vartioida ovea, jos joku sattuisi tulemaan, enkä päästäisi ketään sisään ennen kuin yllätys olisi valmis. Matias oli huolissaan, että joku tulisi ovesta, mutta yritin vakuutella hänelle, että pitäisin huolen, ettei kukaan saisi tulla. Matias rauhoittui keskittymään työskentelyynsä ja hän halusi liimata lipun esikoulussa tekemänsä tötterön toiseen päähän. Hän etsi oman liimapurkkinsa laatikosta, mutta vaikka kuinka yritimme puristaa liimaa ulos purkista, niin sieltä ei tullut mitään. Matias luovutti liimaushomman, mutta kerroin, että teipilläkin voisi asian ratkaista. Teippiä tosin ei ollut lähettyvillä, joten Matias päätti, että pelkkä lippu saa riittää yllätykseksi.

Sitten Matias meni pois omasta huoneestaan ja kutsui isän, äidin ja pikkusiskon oman huoneen lähelle seinää vasten seisomaan. Sitten hän näytti yllätyksensä. Vanhemmat kehuivat sanallisesti Matiasta ja hymyilivät hänelle. Sitten Matias ja äiti liimasivat yhdessä lipun tötteröön kiinni. Matiaksen äiti kävi nimittäin hakemassa lisää liimaa toisesta paikasta.

Tällä kerralla emme leikkineet Matiaksen leluilla, sillä Matias oli lelukiellossa. Hän ei ollut kerännyt lelujaan joinakin päivinä pois oman huoneensa lattialta, joten lelut olivat nyt ”jäähdytauolla”. Edellisenä päivänä Matias oli huolissaan soittanut minulle äitinsä avustuksella. Matias kertoi puhelimesta ettei hän saanut leikkiä omilla leluillaan ja hän oli huolissaan, millä me sitten leikkisimme. Kyselin puhelimesta, mitä me voisimme tehdä leluilla leikkimisen sijasta ja Matiakselta tuli monenlaisia ehdotuksia, kuten pelata, piirtää ja askarrella. Puhelinsoitto auttoi huomaamaan, että meidän yhteisillä leikkihetkillämme todellakin oli merkitystä Matiakselle.

Omilla leluilla leikkimiskielto oli poikkeus yhteisestä leikkirutiinistamme, mikä selvästi häiritsi Matiasta ja hän halusi välttämättä soittaa minulle. Adoptiolapselle rutiinit ovat kuitenkin tärkeitä. Tässä korostui myös tulevien tapahtumien ennakointi, mikä on tärkeää Matiakselle. Hän luultavasti hieman rauhoittui puhelun jälkeen ja seuraavana päivänä leikit menivät hyvin, eikä meidän paljonkaan tarvinnut miettiä, mitä tekisimme. Rutiinien toistaminen ja tapahtumien ennakointi selittämällä ovat auttaneet Matiaksen ja minun välisissä leikkitalanteissa.

Matiaksen äiti selitti minulle vielä puhelimesta, että omia leluja sai askarrella ja minun leluillani sai leikkiä, mutta Matiaksen leluja ei saanut ottaa kaapista. Otin mukaani Muuttava labyrintti -lautapelin, kolme kirjaa laivoista, kirjan maailman lapsista, Geo Mag -rakentelusarjan sekä muutamia väritettäviä maiden lippuja. Lippujen joukossa oli myös Matiaksen syntymämaan lippu. Pakkasin mukaani myös neljä hyrrää, jotka ovat melkein aina mukani, kun menen Matiaksen luokse.

Kun tällä kerralla tulin Matiaksen huoneeseen, niin hän esitteli ensin esikoulussa tekemänsä paperityöt. Ne näyttivät minun mielestä paperitötteröiltä, joissa paperi oli kääritty rullalle. Matias selitti niiden olevan karkkeja. Hetken kuluttua hän sanoikin etteivät ne olekaan karkkeja. Matias ei tällä kertaa oikein osannut ehdottaa, mitä tekisimme, joten kerroin, mitä tavaroita olin tuonut mukani. Matias olisi heti halunnut kokeilla kaikkia, mutta sain, että valitse yksi ja kokeile sitä ensin. Leikimme ensin Muuttavalla Labyrintilla noin kaksikymmentä minuuttia. Matias ei halunnut pelata peliä, joten leikimme pelilaudalla ja sen osilla. Sitten Matias halusi leikkiä Geo Mag -rakentelusarjalla. Rakentelujen jälkeen siirryimme leikkimään hyrrillä.

Matias innostui lipun väryksestä. Hän tiesi lipun värit, mutta haki varmuuden vuoksi oikean lipun malliksi. Leikeissä lapset käyttävät niitä tietoja ja taitoja, joita he osaavat. Samalla he harjoittelevat näitä taitoja yhä uudestaan ja uudestaan. Matias tiesi, miten halusi liimata lipun kiinni tötteröön, jotta sitä pystyisi liehuttamaan varren varassa. Hän oli myös hyvin innokas näyttämään työnsä tulosta vanhemmille. Hän selvästi nautti onnistumisestaan ja halusi jakaa tämän kokemuksen hänelle tärkeiden ihmisten kanssa.

Työn tekemisen aikana seurasin Matiaksen työskentelyä ja avustin tarvittaessa, kuten liimaamisen yrittämisessä. Minulla oli työn tekemisen ja onnistumisen kannalta myös tärkeä tehtävä, kun vahdin ovella, ettei kukaan tulisi sinne ennen yllätyksen valmistumista. Matias onneksi luotti minuun sen verran, että rentoutui ja rauhoittui, jotta pystyi jatkamaan työskentelyä. Tämäkin kerta vahvisti luottamusta ja vuorovaikutusta välillämme.

20.5.2010 ”Kapteeni Mustaparta” – vuorovaikutus leikissä

Matias sanoi, että minä olen kapteeni Koukku ja hän on kapteeni Mustaparta. Matiaksen mukaan kapteeni Mustaparta määrää kaikkia, jopa kapteeni Koukkua. So-

vimme, että Kapteeni Koukku ohjaa laivaa ja Mustaparta määrää laivan suunnan. Minulla oli siis kaksi roolia: laivan ja kapteeni Koukun roolit. Matias kiipesi selkääni istumaan. Matias halusi ottaa mukaansa myös miekan, torven ja maatuskan. Kaikki eivät mahtuneet kyytiin, sillä Mustaparran piti pitää kiinni myös laivasta eli minun olkapäistäni. Joten matkaan lähti lopulta vain maatuska. Lähdimme kohti keittiötä, jossa liikuimme lattialaattoja pitkin lorun rytmissä: ”älä astu vakoon tai putoat maan rakoon”. Välillä Mustaparta käski mennä laattoja pitkin nopeaa ja välillä hitaampaa.

Keittiön jälkeen saavuimme olohuoneeseen. Jossa Mustaparta määräsi laivan aivan seinäryijyyn kiinni eli olohuoneen toiseen päähän. Matias aloitti lähtölaskennan, jonka jälkeen laivan piti mennä täyttä vauhtia eteenpäin. Minä siis juoksin kevyesti. Ensin laiva otti Matiaksen mielestä varaslähdön, joten lähtölaskenta piti ottaa alusta. Sitten menimme täyttä vauhtia Matiaksen isän ja äidin makuuhuoneeseen. Matias halusi alas selästä ja käski minun odottaa maatuskan kanssa oven kohdalla, koska maatuskaa pelotti. Makuuhuoneessa ei ollut valoja. Samalla hän kävi lyömässä nyrkillä kuvitellut hirviöt ja möröt tainnoksiin sängyn alta. Sitten hiivimme hiljaa pikkusiskon huoneeseen, jonka jälkeen menimme Matiaksen huoneeseen.

Matias otti mukaansa miekan ja löysi jostain höyhenen. Höyhen oli kuulemma taika-höyhen. Sitten Mustaparta kiipesi takaisin laivaan ja laiva lähti kohti keittiötä. Liikuimme taas laatoilla lorun rytmissä. Keskuspölyimurin pistokkeen kohdalla Matias käski pysähtyä. Hän otti höyhenen esille ja liikutteli sitä pistokkeen kohdalla niin ovi (oviaukko keittiön ja olohuoneen välillä) aukesi ja pääsimme jatkamaan matkaa. Olohuoneesta laiva taas puksutti täyttä vauhtia isän ja äidin huoneeseen. Menimme uudestaan vanhempien makuuhuoneeseen ja Matias kävi jälleen kerran päihittämässä möröt ja hirviöt sängyn alta miekan avulla. Matias muistutti, että piti olla hiljaa ettei muut hirviöt herää. Maatuska jätettiin pikkusiskon pinnasänkyyn, johon päiväpeitto oli pingotettu majan katoksi. Majan katolla oli muita pehmolehjuja, joiden luokse Matias jätti maatuskan. Matias kertoi maatuskalle ettei sen tarvinnut pelätä, mutta sen piti kuitenkin olla hiljaa etteivät hirviöt herää. Muutama muukin pehmolelu pääsi Matiaksen avustuksella majan katolle muiden seuraan.

Tämän jälkeen menimme pikkusiskon huoneeseen. Huoneen oven kohdalla Matias otti höyhenen, minkä avulla kuviteltu ovi voitiin aukaista hyvin äänettömästi. Matias löysi yhden pelinappulan, joka on suklaapalan muotoinen. Hän halusi muutkin saman pelin nappulat ja pyysi minua ottamaan sen korkealta ylähyllyltä muiden pelien päältä. Peli oli tiukassa ja siitä lähti kovasti ääntä, kun yritin ottaa sitä hyllyltä. Matias käski olla hiljempaa, ettemme herättäisi hirviöitä. Sain lopulta pelin irti. Matias selitti, että meidän piti ottaa kaikki suklaapalat hänen ja minun taskuihin. Kun saimme saaliin taskuihimme, niin Matias kiipesi takaisin laivaan eli selkääni ja lähdimme viemään aarretta Matiaksen huoneeseen.

Tämä leikkikerta oli tutkimusjakson kolmanneksi viimeinen kerta. Leikkiaikamme kesti tunnin verran, mutta siinä ajassa ehdimme leikkiä kahta erilaista leikkiä. Ensimmäinen leikki kesti yli puoli tuntia, jonka jälkeen Matias ehdotti, että leikkisimme Kapteeni Kouk-

ku -leikkiä. Sillä hän tarkoitti leikkiä, jolloin hän on reppuselässäni ja kävelemme ympäri taloa.

Matias kehitteli leikin, missä hän taisteli pelottavia mörköjä ja hirviöitä vastaan. Leikkiesään lapsi usein käsittelee tunnetilojaan ja ajatuksiaan. Matias ei itse näyttänyt, että häntä pelottaisi, mutta toisaalta kaikki asiat olivat hänen mielikuvituksensa tuotetta. En kysellyt myöhemmin vanhemmilta onko Matiaksella ollut pelkoja möröistä sängyn alla vai kehittelikö hän sen itse. Olen ollut Matiaksen lapsenvahtina myös ilta- ja yöaikaan, eikä pimeään pelosta tai mörköpelosta ole ollut milloinkaan puhetta. Matias kohdisti leikissä huolensa maatuska-nukkeen, jota hän suojeli sanallisesti sekä fyysisesti. Maatuska pääsi laivaan hänen sylissä sekä mörköjä vastaan taistellessa hän antoi sen minulle. Hän myös puhui nukelle rauhoittavasti. Matiaksella oli selkeä mielikuva leikistä, joten leikki meni eteenpäin esteettä.

Leikissä lapsi voi käsitellä suhteita tärkeisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Olen käynyt kerran seuraamassa Matiaksen esikoulun aamupäivää. Kerran viikossa he seikkailivat leikkimaailmassa, joka oli luotu tietyn tarinan pohjalta. Jokaisella esikoululaisella oli pahvista tehty taika-avain, jonka avulla he pääsivät seikkailemaan kuviteltuun satumaailmaan. Yhdistin Kapteeni Mustaparta-leikissä höyhenen esikoulun taika-avaimen. Yhteisessä leikissämme höyhen aukaisi oven tai portin, jolloin pääsimme taas jatkamaan matkaa. Matias kehitteli meille oman taika-avaimen, mutta luulen, että leikki-idea kumpusi osittain esikoulun tapahtumista.

Tämä leikkihetki oli mielestäni pitkäkestoisin ja monipuolisin roolileikki, mitä leikimme koko tutkimusjakson aikana. Leikki virtasi esteettä ja meillä kummallakin oli vahva halu leikkiä yhdessä. Yhteenkuuluvuuden tunne oli hyvin aistittavissa. Aikuisen ja lapsen välisessä leikissä on tärkeää olla läsnä. Lapsi huomaa helposti, milloin aikuinen ei ole leikissä mukana ja mahdollisesti kehitelee muuta toimintaa, jotta saisi aikuisen huomion tai sulkee aikuisen leikin ulkopuolelle. Aina aikuinen tai lapsi ei jaksaa keskittyä leikkiin, mutta leikin onnistuessa kumpikin saa siitä iloa.

6.3 Adoptiolapsen ajatuksia syntymämaasta

Itseäni kiehtoo kansainvälisen adoptiolapsen omat ajatukset ja kokemukset syntymämaasta. Osa lapsista on hyvin pieniä, kun heidät adoptoidaan, mutta silti he kantavat kaksois-identiteettiä läpi elämänsä, ainakin ihollaan. Minusta on tärkeää, että lapsi luo positiivisen suhteen syntymämaahansa ja omiin juuriinsa. Muistan, miten minulle oli pienenä tärkeää kuulla tarinoita yhä uudestaan ja uudestaan omasta vauva-ajastani. Adoptiolapsi ei välttämättä tiedä kovinkaan paljon omasta henkilöhistoriastaan ennen adoptiota. Se riippuu monesta asiasta, miten paljon lapsen varhaisvaiheista tiedetään. Matiaksen vanhemmilta olen kuullut jonkin verran Matiaksen henkilöhistoriasta ennen adoptiota. Tutkimuseettisistä syistä johtuen en mainitse liian henkilökohtaisia asioita Matiaksen taustoista ennen adoptiota.

Matiaksen kanssa leikkiessä kiinnitin huomiota, jos hän mainitsi jotain syntymämaahansa liittyvää. Tutkimuksessa en mainitse, mistä maasta Matias on adoptoitu, joten käytän maasta nimeä syntymämaa. Matias on kerran käynyt syntymämaassa adoption jälkeen, jolloin hän kävi hakemassa pikkusiskon kotiin isän ja äidin kanssa. Matias on ollut ennen adoptiota lastenkodissa, josta hänet on haettu adoptioperheeseen. Yritän kuvailla Matiaksen ajatuksia syntymämaasta, mutta Matiaksen henkilöllisyyttä suojellakseni en voi kaikkea Matiaksen kertomisia tarkasti kuvailla.

5.11.2009

Matias rakensi legoista avaruusrakettia. Rakennellessaan hän ryhtyi puhumaan lentokoneista ja mainitsi, että syntymämaan pääkaupungin lentokenttä sijaitsee lähellä rantaa.

Matiaksen kommentti oli kuin taivaalla liitävä lentokone. Hän sanoi sen niin nopeasti leikin lomassa ja samassa jatkoi leikkiään. Joskus asiat vain tulevat mieleen asiayhteyksistä ja ne kerrotaan leikin ja toiminnan ohessa. Tällöin aikuiselta vaaditaan valppautta olla läsnä ja kuunnella tarkasti.

12.11.2009

Matias oli rakentanut autotallin, jossa oli paljon autoja. Minä kysyin, että millä autolla minä saan leikkiä. Matias osoitti tallin ulkopuolella olevaa autokasaa. Menin tutkailemaan autoja, jolloin Matias tuli viereeni. Matias ryhtyi näyttämään autoja ja selittämään niistä tarkemmin. Hän näytti kolmea erilaista jeeppiä: kultaista, hopeaa ja oranssia. Hän selitti, että syntymämaassa ajetaan jeepeillä. Keskustelimme

aiheesta tovin ja Matiaksen selityksestä kävi ilmi, että syntymämaassa jeepejä käytetään minibusseina, mutta hän ei ole matkustanut jeepeillä syntymämaassa. Matiaksen mielestä niillä matkustaminen on vaarallista, koska ne ovat niin täynnä. Kerran hän sanoi nähneensä, kun joku ihminen oli seisonut jeepin ulkopuolella ja pitänyt kiinni.

Tämäkin ajatus tai muisto syntymämaasta tuli leikin lomassa. Matias tuli auttamaan minua auton valinnassa, jolloin hänelle tuli tarve kertoa muutamasta autosta tarkemmin. Siinä sitten pohdimme vähän aikaa, kuinka vaarallista jeepeillä ajaminen on, kun niissä on paljon ihmisiä kyydissä. Minäkin kerroin nähneeni eräässä maassa auton ihan täynnä ihmisiä. Vähän aikaa tutkailimme ja juttelimme jeepeistä, kunnes jatkoimme autoleikkiä.

19.11.2009

Rakentelimme legoilla erilaisia rakennuksia, kun Matias ohimennen mainitsi, ettei saanut syntymämaassa tarpeeksi ruokaa. Minä kysyin, että tarkoittiko hän silloin, kun oli hakemassa pikkusiskoa vai silloin kun oli itse ollut lastenkodissa. Matias sanoi, että silloin kun oli lastenkodissa. Hän vielä hetken kuluttua toisti, ettei ollut saanut tarpeeksi ruokaa lastenkodissa.

En tiedä, mistä ajatus ruoan puutteesta tuli Matiaksen mieleen leikin lomassa. Jotkut adoptiolapset ovat nähneet nälkää ja olleet aliravittuja ennen adoptiota. Jotkut eivät välttämättä tietoisesti muista sitä, mutta aliravitsemus jättää toisinaan hyvin pysyviä jälkiä. Joillakin adoptiolapsilla on tarve syödä kaikki, mitä pöydässä näkyy, sillä he eivät pysty uskomaan, että ruokaa saa uudestaan heti kun on nälkä. Eräs adoptiolapsen vanhempi on kuvannut lapsen nälän tunnetta vertauskuvallisesti: ”Jos olet ollut joskus vankilassa ja sinua on kidutettu, niin se jättää pysyvät jäljet. Kun pääset vankilasta ja joku päivä sinulle sanotaan, että joudut uudestaan vankilaan, eikä sinulle satu siellä mitään pahaa. Pystytkö silloin uskomaan sen? Samalla tavalla lapsen, joka on nähnyt nälkää, on vaikea uskoa, että saa pian ruokaa, kun hänellä on kiljuva nälkä.”

10.12.2009

Matias halusi katsoa syntymämaan musiikkivideota, jossa oli lapsille tarkoitettua musiikkia. Matias ehti katsoa vain hetken, kun hänen piti mennä syömään.

Matiaksen perheessä tuetaan lapsen identiteettiä syntymämaata kohtaan positiivisesti. Lapset kuuntelevat joskus syntymämaan musiikkia tai katselevat musiikkivideoita. Kotona on myös tavaroita syntymämaasta ja lapsille kerrotaan syntymämaan tavoista. Joissakin adop-

tioperheissä vanhemmat haluavat säilyttää ja tuoda lasten elämään syntymämaan kulttuuria. Mielestäni se on suuri rikkaus, jota kannattaa vaalia.

14.1.2010

Matias leikki autoilla omassa huoneessaan, eikä hän halunnut minun osallistuvan leikkiin. Katselin leikkiä ja kyselin välillä. Matias selitti omasta leikistään ja leikin lomassa hän kertoi pienestä onnettomuudesta, mikä oli sattunut syntymämaassa silloin, kun he olivat hakeneet pikkusiskoja Suomeen. Matias selosti tarkkaan onnettomuuden, mutta onneksi siinä ei ollut käynyt mitenkään kenellekään. Tapahtumasta selvittiin säikähdyksellä.

Lapset kertovat suullisesti, kehon kielellä tai leikkien kautta asioita, joita heille on tapahtunut. Matiaksella tuli mieleen tapahtuma syntymämaan matkalta, jolloin koko perhe oli hakemassa pikkusiskoja. Olen itse kuullut tapahtuman myös Matiaksen äidiltä, mutta tällä kertaa Matias kertoi sen itse minulle. Matiaksella oli ehkä hieman eri mielikuva tapahtumien kulusta kuin aikuisella, mutta en lähtenyt muuttamaan kertomusta, sillä en tiennyt, mikä verran hän oli ollut tilanteessa mukana.

21.1.2010

Leikimme Duplo-legoilla pikkusiskon huoneessa ja Matias rakensi palikoista kaksi kerrostaloa. Hän kertoi, että rakennukset olivat syntymämaan kerrostaloja. Matiaksen selityksen mukaan rakennukset olivat niin lähellä toisiaan, että niiden välissä oli rakennelma, jonka kautta pääsi rakennuksesta toiseen. Matias sanoi, että kummassakin talossa oli ainakin yli kymmenen kerrosta. Matias osoitti eri palikkakerroksia ja kertoi tarkasti, missä kerroksessa oli parkkitiloja.

Matiaksen äiti oli kertonut, että Matias on kiinnostunut suurista rakennuksista, kuten Eiffel-tornista ja Pisan kaltevasta tornista. Tässä leikissä hän rakensi korkeita kerrostaloja, jotka kuvastivat syntymämaan kerrostaloja. Matias oli varmaan nähnyt syntymämaassaan korkeita taloja, jotka tulivat kokemusten kautta osaksi leikkiä.

28.1.2010

Matias väritti syntymämaan lipun, jonka olin tuonut mukani. Hän innostui värittämisestä ja keskittyi siihen hyvin.

Tästä leikkihetkestä olen kirjoittanut kuvauksen aiemmin. Matias innostui värittämään syntymämaan lippua. Matiaksen innostus värittämisestä kohtaan voi kertoa myös kiinnostuksesta syntymämaata kohtaan. Lopuksi hän halusi esitellä valmiin työn vanhemmilleen. Matias

tiesi, että vanhemmat ovat myös kiinnostuneita syntymämaan kulttuurista, joten hänellä oli suuri tarve jakaa onnistumisen kokemus niiden kanssa, joiden tiesi sitä kovasti arvostavan.

20.5.2010

Matias oli rakentanut parkkipaikan, missä oli paljon autoja. Autoilla leikkiessään hän ryhtyi selittämään, kuinka he (isä, äiti, pikkusisko ja Matias) olivat olleet syntymämaassa ja hän katsoi sairaalassa lastenohjelmaa. Hän vielä tarkensi, että hän ja isi olivat olleet sairaalassa, ja äiti ja pikkusisko hotellissa. Matias mainitsi myös hotellin nimeltä.

Olin kuullut aiemmin Matiaksen vanhemmilta matkakertomuksia pikkusiskon hakumatkasta. Joten tiesin, mistä asioista Matias puhui ja miten ne liittyivät Matiaksen muistoihin. Joskus adoptiolasten hakumatkat ovat hyvinkin rankkoja, sillä perheet saattavat kohdata monenlaisia asioita, joihin he eivät välttämättä ole osanneet varautua. Matiaksen muisto viittaa syntymämaan sairaalaan, jossa hän joutui olemaan isän kanssa sairaustapauksen vuoksi.

27.5.2010

Matias rakensi kiitorataa avaruusaluksille omassa huoneessa ja hetkeä aiemmin olimme keskustelleet, että seuraava leikkikerta olisi viimeinen. Kerroin kuitenkin, että voisin tulla vahtimaan Matiasta tai pikkusisko, jos äiti tai isi menisivät käymään jossakin. Matias ehdotti, että voisin tulla myös silloin, jos äiti, isi ja pikkusisko menevät jonnekin. Lupasin tulla myös silloin. Sitten Matias ryhtyi selittämään, kuinka paljon vartijoita syntymämaassa oli ollut. Selityksestä ei oikein saanut selvää tarkoittiko Matias, että vartijoita oli paljon lentoasemalla, hotellilla, kaupungilla vai ylipäänsä syntymämaassa.

Tämä muisto tuli mielestäni jotenkin irrallisena siitä asiayhteydestä, josta olimme puhuneet. En oikein sillä hetkellä saanut selville, miten Matiaksen ajatukset kiisivät keskustelustamme vartijoihin. Kuuntelin kuitenkin hänen selitystään. Matiaksen on joskus vaikeaa koota ajatuksiaan yhdeksi kokonaisuudeksi. Yhdessä lauseessa on saattanut joskus olla jopa kolme eri asiaa, jotka eivät liity toisiinsa. Vanhemmat ovat kertoneet, että Matiaksen kanssa on harjoiteltu asioiden selittämistä kokonaisuuksina. On myös mahdollista, että Matias yhdisti sanan vahtia vartijoihin. Vartijathan voivat vahtia erilaisia asioita. Tätä näkökulmaa osasin pohtia vasta paljon myöhemmin, mutta se voisi olla yksi selitys Matiaksen ajatuksille.

3.6.2010

Leikimme Matiaksen kanssa ulkona vesilehulla, jossa voi uittaa laivoja. Meillä oli leikin lomassa puhetta Matiaksen kanssa syntymämaan kalastuksesta. Matiaksen äiti kulki ohi ja Matias kysyi äidiltään, että kalastetaanko syntymämaassa. Äiti vastasi, että kalastus on syntymämaan pääelinkeino. Tämä vastaus riitti Matiakselle ja jatkoimme leikkiä laivoilla.

Tämä oli viimeinen leikkikertamme ja sen kunniaksi olin tuonut lupaamani vesilehulun, jossa voi uittaa laivoja. Matias uitti mielellään laivoja ja kehitteli samalla leikkijuonta, jossa laivat kalastavat ja joutuvat pakenemaan myrskyä kerta toisensa jälkeen. Leikin lomassa hänellä tuli mieleen syntymämaan kalastus. Matias sai nopeasti äidiltään vastauksen pohdintaansa ja leikki jatkui.

En myöhemmin varmistanut lapsen kertomuksia syntymämaasta Matiaksen vanhemmilta, sillä halusin kohdata asiat lapsen näkökulmasta. Leikkitilanteissa en itse ottanut syntymämaata esille itsenäisesti kuin kerran, syntymämaan lippua väritettäessä. Muuten annoin Matiaksen itse ottaa asian puheeksi, jos hän halusi jotain kertoa. Välillä minulle tuli tunne, että jotkut asiat Matias oli saattanut käsittää hieman väärin, mutta en voinut keskustelujen aikana kovinkaan paljon tukea tai korjata kertomuksia, sillä en tiennyt niiden todenperäisyyttä. Lapsi kertoo ja toistaa asioita omien kokemustensa, tunteidensa ja ymmärryksensä pohjalta.

Minusta tärkeää oli, että Matias sai itse kertoa ajatuksensa. Tarinoiden ja ajatusten kuunteleminen vahvisti myös keskinäistä vuorovaikutustamme ja luottamusta. Toisen ihmisen kuunteleminen ja tietoinen läsnäolo ovat mielestäni tärkeitä positiivisen vuorovaikutuksen keinoja. Minusta on tärkeää huomioida, että leikin aikana lapsi saattaa ajatella monenlaisia asioita. Kaikki ajatukset ja teot eivät välttämättä liittyneet mitenkään kyseessä olevaan leikkiin. Leikkitilanteissa aikuisena leikin osapuolena haluan korostaa kuuntelun ja vuorovaikutuksen tärkeyttä lapsen ehdoilla.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni ensimmäinen kysymys koskee lapsen leikin havainnointia sekä siitä tehtyä tulkintaa. Havainnoinnin ja tulkinnan avulla olen yrittänyt selvittää, mitä lapsi prosessoi leikissä ja miten se näkyy leikki-tilanteissa. Toinen kysymys käsittelee aikuisen ja lapsen vuorovaikutusta eli miten aikuinen voi tukea lapsen leikkiä. Päähuomiona leikin tukemisessa on sellaiset asiat, joita on hyvä huomioida adoptiolapsen kanssa leikkiessä. Kolmas tutkimuskysymys käsittelee lapsen omia kokemuksia syntymämaasta leikissä ja leikin lomassa. Adoptiolapsi varmasti käsittelee omaa elämänhistoriaansa ja identiteettiään välillä peilaten sitä syntymämaan kulttuuriin. Tutkimusta aloittaessani minulla oli siis oletus, että adoptiolapsen leikissä on sellaisia piirteitä, joita on harvemmin biologisen lapsen leikissä.

Lapsen leikkeihin osallistuminen, leikin havainnoiminen ja havaintojen pohjalta tehdyt tulkinnat ovat haastavia varmasti jokaisessa leikki-tutkimuksessa. Aikuisen tuki ja luottamus lasta kohtaan sekä aikuisen kiinnostus lapsen leikeistä korostui tutkimuksen leikki-tilanteissa. Seuraavaksi käsittelemme niitä tulkintoja ja johtopäätöksiä, jotka ovat syntyneet analyysin pohjalta. Olen valinnut muutamia teemoja, joiden mukaan tarkastelen esille nousseita asioita.

Lapsi työstää leikin kautta monenlaisia asioita

Lapsen leikit kertovat monella tavalla lapsen ajatuksista ja kokemuksista. Leikki tapahtuu usein spontaanisti tutussa ympäristössä. Tuttu ympäristö auttaa lasta kokemaan olevansa turvassa ja hän on vapautuneempi leikkimään. Lapsi itse päättää milloin ja mitä hän haluaa leikkiä. Leikki-tilannetta ei synny, jos lapsi ei ole halukas leikkimään. Tutkimus osoitti, että

lapsi käyttää leikkien rakentamisessa omia kokemuksiaan ja muistojaan. Lapsi osaa luoda uusia leikkivälineitä sekä etsiä korvaavia esineitä leikkeihinsä. Lapsi ottaa erilaisia leikkirooleja, jotka pohjautuvat oikeisiin tai fiktiivisiin henkilöhahmoihin. Erilaisten roolien kautta lapsi harjoittelee erilaisia asioita, kuten aikuisena olemista. Roolien avulla lapsi voi myös harjoitella vaikeita asioita, esimerkiksi pelkojen kohtaamista ja voittamista.

Lapset rakentavat leikeissään uusia maailmoita ja ympäristöjä, jotka voivat olla parempia kuin heidän kokemuksensa todellisista elinympäristöistä. Lapset rakentelevat erilaisia paikkoja leikkeihinsä, kuten kauppoja tai sairaaloita. Leikissä voi olla kauniita paikkoja, kuten palatseja ja satumaailmoita. Leikissä voi matkustaa ja tehdä seikkailuja vaikka aavikolle tai sademetsään. Leikissä voi myös olla turvallisia ja vaarallisia paikkoja. Lapset kokeilevat leikkiessään vastakohtia, kuten hyvän ja pahan asetelmia. Leikkiessään lapset luovat tarinoita, joissa on erilaisia hahmoja. (Bruce 2005, 17-18.)

Leikissä lapsi voi asettua toisen ihmisen asemaan, kuvitella ja kokeilla erilaisten hahmojen luonteita sekä tutkia esineiden käyttömahdollisuuksia (Riihelä, 2004, 35). Hyvillä leikkivälineillä lapsi voi toteuttaa omia leikkejään. Alle kolmivuotiaat lapset saavat ideansa leikkivälineistä, joten heillä kannattaisi olla leluja, jotka esittävät jotakin. Lapsen kasvaessa hyvät leikkivälineet mahdollistavat eri käyttötarkoituksia, kuten palikka voi toimia auton tai puhelimenä. (Helenius 1996, 123.) Leikkikalun arvo on siinä, mitä lapsi itsessään siihen tuottaa. Itse suunniteltu ja tehty leikkiväline antaa lapselle iloa ja riemua sekä osaamisen ja onnistumisen kokemuksia. (Meretniemi 2004, 11.)

Tutkimuksen leikkihetkissä on monenlaisia asioita, jotka kumpusivat lapsen todellisuudesta sekä mielikuvituksesta. Matias käytti leikkikaluna esittäviä esineitä, esimerkiksi autoja, laivoja sekä legoukkoja. Hän myös käytti korvaavia esineitä, kuten höyhentä avaimena ja työntökärryjä paloautona. Matias rakensi myös itse leikkivälineitä muun muassa paperista ja foliopaperista. Minusta tuntui, että itsetehdyt lelut olivat Matiakselle tärkeämpiä kuin valmiit lelut. Tutkimuksen alussa Matias nimesi roolihahmoja lähinnä itselleen, mutta tutkimusjakson lopussa hän nimesi roolihahmoja myös minulle. Koimme yhdessä monenlaiset leikkiroolit, joilla oli erilaisia suhteita toisiinsa ja jotka toimivat vaihtelevissa tilanteissa.

Leikkitilanteet Matiaksen kanssa pyrin pitämään lapsilähtöisinä. Jantusen mukaan (1996, 13-14) lapsilähtöisyys tarkoittaa aikuisen velvollisuutta toimia esikuvana lapselle. Syvempi lapsilähtöisyys tarkoittaa lapsen kehitykseen kuuluvan hitauden kunnioittamista. Lapsen on annettava rauhassa kehittää kykyjään, joita hän omasta halustaan haluaa harjoittaa. Tätä kautta lapsi pystyy tekemään valintoja sekä päätöksiä ja kasvaa hiljalleen omaksi itsekseen.

Yhteisissä leikkihetkissämme annoin yleensä Matiakselle tilaa ja aikaa itse päättää, millä ja miten hän halusi leikkiä. Annoin myös Matiaksen päättää, milloin hän haluaa leikkiä. Joskus kävikin niin, että minä aloin leikkiä ensin ja Matias ilmoitti pontevasti, ettei leikki ole vielä edes alkanut. Monessa leikissä Matias loi paljon sääntöjä, joiden pohjalta leikimme. Välillä yritin tuoda omia mielipiteitäni ja sääntöjä leikkeihin. Toisinaan Matias hyväksyi sääntöjäni ja toisinaan hän hylkäsi ne. Yleensä leikkitilanteissa annoin Matiaksen hallita leikkiä turvallisuuden ja käytössääntöjen puitteissa. Säännöistä ja käytössäännöistä oli sovittu vanhempien kesken.

Aikuisen ja lapsen vuorovaikutus leikissä

Hännikäisen (2004, 150) mukaan yhteistet leikit ja pelit ovat yksi tärkeimmistä asioista, joilla lapsi voi ilmaista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Riihelä (2004, 35) toteaa, että leikin suurin hyöty näkyy yhdessä tekemisessä sekä yhteisen toiminnan aikaansaamisessa. Leikissä on yhdessäolon perusedellytykset, jonka kautta on luontevaa toimia yhdessä. Leikki yhdistää niin lapsia kuin aikuisiakin toimimaan yhteisen tarinan puitteissa. Yhteenkuuluvuuden luomiseksi leikkijät käyttävät leikissä tietojaan, taitojaan ja mielikuvitustaan. Leikissä vuorotellaan ja käytetään tasa-arvoista vuoropuhelua. Leikin avulla voidaan helposti tutustua toisiin tai yhdistää leikki oppimiseen. Leikin avulla voidaan helpommin sietää yksitoikkoisen työn vaiheita. Leikissä voi myös syntyä uusia ideoita mielikuvituksen avulla. Leikin moninaisuus innoittaa leikkijöitä suunnittelemaan yhdessä uusia leikkejä.

Leikin kautta aikuinen voi lähestyä lasta ja luoda lapsen läheisen tuttavuussuhteen, kuten Kelly-Byrne (1989) on tutkimuksessaan todennut. Hänen tutkimuksensa on etnografinen tapaustutkimus Helen-tytön ja hänen välisistä leikkihetkistä. Tutkimusaineisto koostuu neljästätoista tapaamiskerrasta, jolloin he leikkivät yhdessä. Tapaamiset ajoittuvat reilun vuoden jaksolle. Aineisto kerättiin osallistuvan havainnoinnin sekä ääninauhurin avulla.

Tutkimustuloksista käy ilmi, kuinka tärkeää on käyttää tarinoita, draamaa ja leikkiä lasten parissa, kun haluamme ymmärtää lapsia paremmin.

Vuorovaikutusta tapahtuu monella eri tasolla: fyysisesti, verbaalisesti sekä emotionaalisesti. Matiaksen kanssa fyysisen vuorovaikutuksen luomiseen meni pitkä tovi. Toisinaan pukemistilanteissa Matias on antanut auttaa joiden vaatekappaleiden kanssa, mutta fyysinen läheisyys puuttui pitkään vuorovaikutussuhteestamme. Tiesin jo tutkimusta aloittaessani, että Matias on herkkä iho- ja kosketuskontaktille. En tietoisesti mennyt leikeissä liian lähelle, enkä koskenut häntä, ellei hän itse halunnut. Iloni oli suuri, kun hän halusi itse leikkiä painileikkejä tai kiivetä selkääni ratsastamaan.

Katsekontakti toimi paremmin vuorovaikutuksessamme jo ennen tutkimusjaksoa. Leikkihetkien aikana Matias selitti tarkasti asioita ja toisinaan katsoi tiiviisti silmiini selittäessään asioita. Adoptiolapsen kanssa katsekontaktin luomiseen ja sen oppimiseen kuluu toisinaan paljon aikaa. Varhaisvuodet ovat opettaneet adoptiolapselle ettei katsekontaktilla ole suurta merkitystä, eikä hän ole oppinut jakamaan sitä toisen ihmisen kanssa. Matiaksen kanssa oli kuitenkin vaikeaa luoda katsekontaktia kun minä puhuin hänelle.

Vuorovaikutus emotionaalisella tasolla tapahtui välillämme leikin myötä. Matias ei kuitenkaan näyttänyt kiukkua tai suuttumusta pelkästään minun läsnäollessani. Kun jompikumpi vanhemmista oli kotona, niin Matias saattoi kiukustua ja raivota, jolloin toinen vanhemmista meni rauhoittamaan Matiasta hänen huoneeseensa. Adoptiolapselle on tärkeää, että läheinen ihminen antaa turvallisuutta tunteenpurkauksissa. Matias ei myöskään etsinyt lohdutusta tai turvaa minusta suuttumuksen tai kiukun aikana. Iloa ja leikillisyyttä hän puolestaan jakoi kanssani leikkien ja arkitoimintojen aikana.

Adoptiolapsen erityistarpeet leikin tukemisessa

Lapsen, joka on kokenut turvattomuutta, hoidon puutetta sekä vakavaa deprivaatiota on haastavaa ryhtyä leikkimään. Jotta lapsi pääsisi leikin maailmaan on hänellä oltava leikkivä aikuinen kaverina. Aikuiselta vaaditaan kykyä asennoitua leikkiin oikealla tavalla sekä virittäytymistä lapsen erilaisiin tunnetiloihin. (Sinkkonen 2004, 71.) Aikuisen sensitiivisyys on tärkeä tekijä lapsen leikin tukemisessa. Aikuisen on osattava jakaa tunnetiloja,

joihin kuuluu huomion kiinnittäminen samoihin asioihin sekä yhteinen kiinnostus näistä asioista. (Pasanen & Pärssinen-Hentula 2011, 223-224.)

Aino Ugaste (2005) on väitöskirjassaan selvittänyt, kuinka äidit tukevat lastensa leikkejä kotona. Lasten ja äidin vuorovaikutusta havainnoitiin kotiympäristössä. Lasten leikkejä seurattiin myös päiväkotiympäristössä. Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jossa oli mukana viisi lasta, jotka olivat nelivuotiaita. Aineisto kerättiin haastattelujen ja ei-osallistuvan havainnoinnin perusteella. Lapset jaoteltiin aktiivisiin ja passiivisiin leikkijöihin. Aktiiviset lapset leikkivät enemmän roolileikkejä kuin passiiviset lapset. Äitien roolit ja leikin tukeminen vaihtelivat aktiivisten ja passiivisten leikkijöiden kesken. Aktiivisten leikkijöiden äidit ottivat erilaisia leikkirooleja sekä tukivat kuvitteellisia tilanteita samalla kun he opastivat lasta leikitilanteessa. Passiivisten leikkijöiden äidit olivat leikeissä lähinnä kanssaleikkijöitä, jotka auttoivat lasta muistamaan leikin kulkua ja sääntöjä. Tutkimustuloksista käy ilmi, että äidit ohjasivat lastensa leikkejä verbaalisesti, erityisesti kysymyksin. Äidit saattoivat ehdottaa leikki-ideoita, joita lapsi ei aina heti hyväksynyt, mutta jonkun ajan kuluttua lapsi saattoi ryhtyä leikkimään äidin ehdottamaa leikkiä. Äidit kiinnittivät paljon huomiota sisarusten välisiin yhteisleikkeihin sekä reiluihin sääntöihin.

Erityisiä huomioita, joita tein tutkimuksen aikana adoptiolapsen leikkejä ajatellen oli luottamuksen rakentaminen ja ylläpitäminen, kosketus- ja ihokontaktin luominen, tilanteiden ennakointi sekä rutiinit. Adoptiolapselle on tärkeää oppia luottamaan varsinkin aikuiseen sekä jakamaan tunnetilojaan sekä ajatuksiaan. Ilman luottamusta näitä asioita ei monesti-kaan pysty tekemään. Matias halusi jakaa ja ilmaista ajatuksiaan kanssani. Sen hän osoitti hyvin leikkien aikana, jolloin hän kertoi leikeistä sekä muista hänelle tärkeistä asioista. Matias oli innokas näyttämään lelujaan ja hän halusi minun seuraavan leikkejään. Monesti sain kuulla Matiaksen innokkaan kehotuksen ”kato Sanni”. Matiaksen ja minun välinen luottamus parani entisestään kenttätyöskentelyjakson aikana. Sen huomasi leikeistä, joissa pääsimme yhä paremmin vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön, kuten roolileikeissä.

Tilanteiden ennakointi ja tutut rutiinit olivat myös tärkeitä Matiaksen kanssa. Adoptiolapselle ennakointi sekä päivän rutiinit ja rytmisyys ovat tärkeässä asemassa niin luottamuksen kuin vuorovaikutuksenkin kannalta. Tulin aina leikkimään samana viikonpäivänä ja samaan kellonaikaan. Päivää ei muutettu, vaikka joitakin viikkoja jäikin välistä perheen ja

minun aikataulujen takia. Sovimme leikkikerran alussa säännöistä ja rajoista, jos sellaisia oli tarpeen tehdä aikataulujen suhteen, kuten välipalan syöminen tai juhlavaatteiden vaihto leikkien loppuksi. Jos Matiaksen vanhempi oli sanonut tarkan kellonajan, milloin hän tulisi takaisin, niin pystyin huomioimaan tämän leikkihetkissä. Kerroin noin viittätoista minuuttia aikaisemmin, milloin meidän tulisi lopettaa leikkiminen ja sen jälkeen vahvistin viestiä viiden minuutin välein, jotta Matias ehtisi sopeutua ajatukseen esimerkiksi leikin lopettamisesta. Toisinaan Matiaksen ei tarvinnut lopettaa leikkiä, kun minä lähdin heiltä, mutta tilanteita ennakoimalla ja sanoittamalla helpotin Matiaksen siirtymisiä toiminnoista ja tapahtumista toisiin. Aina en osannut ennakoida tilanteita, mutta nämäkin tilanteet opettivat minua ennakoinnin tärkeydestä.

Adoptiolapsen kokemukset ja tiedot syntymämaasta

Leikissä lapsi käsittelee monenlaisia asioita, kuten eettisiä ja filosofisia kysymyksiä. Joskus lapset käsittelevät asioita samalla kun leikkivät. Joskus puolestaan leikki ohjaa lapsia syvällisten asioiden äärelle. (Kalliala 2004, 150.) Koskisen (2010, 23) mukaan adoptiolapsen etnisellä alkuperällä on suuri merkitys adoptiolapsen elämässä. Kansainvälisesti adoptoidulla lapsella on hänen mielestään oikeus oppia syntymämaan kulttuurista ja olla ylpeä siitä. Lasten tulisi saada positiivinen kuva alkuperästään, jotta he voisivat olla ylpeitä juuristaan.

Matias oli kiinnostunut syntymämaansa kulttuurista. Matias on adoptoidessa ollut sen verran nuori, että omia muistikuvia varhaisilta ajoilta hänellä on varsin vähän. Hänellä on positiivisia sekä negatiivisia kokemuksia syntymämaasta enemmän tunnetasolla kuin kognitiivisella tasolla. Jokaisella adoptiolapsella on kokemus hylätyksi tulemisesta omassa syntymämaassaan, mikä tunnetasolla voi myös vaikeuttaa kaksoisidentiteetin luomista. Matiaksen vanhemmat tukevat lastensa kaksoisidentiteettiä olemalla itse kiinnostuneita syntymämaan kulttuurista. Sitä kautta myös Matias saa positiivisia mielikuvia syntymämaasta. Matias on myös ollut mukana pikkusiskon hakumatkalla, jolloin hänelle jäi parempia kognitiivisia muistijälkiä maan tavoista ja kulttuurista. Matiaksen kiinnostuksen syntymämaata ja omaa henkilöhistoriaansa kohtaan huomaa hänen pohdintoistaan. Leikkihetkien aikana Matiakselle saattoi tulla mieleen yksittäisiä asioita syntymämaasta. Käsitelimme niitä yhdessä jutellen. Toisinaan Matias halusi ilmaista ajatuksensa jostain asiasta, mutta ei jatkanut asian ääneen pohdintaa vaan jatkoi leikkimistä.

8 POHDINTAA

Lapsen uppoutuminen leikin maailmaan on aivan erilaista kuin aikuisen. Aikuinen ja lapsi voivat kuitenkin leikkiä yhdessä ja vuorovaikutus leikissä voi olla aitoa ja innostavaa. Kumpikin osapuoli voi saada yhteenkuuluvuuden tunteen leikin kautta, jolloin yhdessä tekeminen tuo tyydytystä kummallekin. Lapsen leikki sekä aikuisen ja lapsen vuorovaikutus leikissä ovat olleet tässä tutkimuksessa erityisen tarkastelun alla. Aihetta on myös tarkasteltu adoptiolapsen kehityksen kannalta, sillä tutkimuskohteena oleva lapsi on adoptoitu. Aikuisen ja lapsen välinen leikki voi kehittää lapsen leikkiä sekä vuorovaikutustaitoja. Tämän sain huomata tutkimusta tehdessäni.

Ennen kuin lapsen leikkiä voi tutkia on selvitettävä itselleen, mitä leikki oikeastaan on. Olen saanut huomata, että leikin tutkiminen on erittäin haastavaa, mutta samalla antoisaa. Mitä enemmän olen lukenut leikistä ja leikin tutkimuksesta, niin sitä enemmän olen huokaillut tutkimuksen kirjoittamisessa. Koko ajan olen löytänyt uusia ajatuksia ja teorioita leikistä. On ollut erittäin vaikeaa valita, minkälaisia leikin teorioita haluan gradussani nostaa esille. Löysin paljon erilaisia teorioita, mutta lopulta halusin nostaa esille Piaget'n, Vygotskin sekä Bruce'n teorioita leikistä. Mielestäni mikään lukemani teoria ei yksinään riitä selittämään leikkiä, mutta kaikki teoriat antavat hieman erilaisia näkökulmia leikistä.

Leikki kehittyy eri vaiheiden kautta lapsen eri ikävuosina. Aikuinen on hyvä tiedostaa missä leikin vaiheessa lapsen kehitys on menossa, jotta hän osaisi tukea lapsen aloitteita ja toimintaa leikin suhteen. Leikin kehityksen vaiheista on eri teorioita, jotka painottavat eri asioita. Minusta on tärkeää nähdä lapsi kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä huomioimaan mahdollisimman monenlaisia asioita, mitkä saattaisivat vaikuttaa leikkiin. Tutkimusaineisto sisälsi

monia asioita, jotka vaikuttivat leikin kulkuun. Pääpaino oli kuitenkin leikissä tapahtuvilla asioilla, kuten vuorovaikutuksella ja emootioilla. Aineisto sisälsi myös arkisia asioita, kuten välipalan syöntiä ja vessassa käyntejä. Kun lapsi on kylläinen tai rakko on tyhjä, niin hän jaksaa paremmin keskittyä leikkiin. Nämä arkiset askareet eivät näy selvästi tutkimustuloksissa, mutta vaikuttavat varmasti leikkihetkien onnistumiseen.

Tutkimustehtävä rakentui hiljalleen aineiston keruun, analysoinnin ja tulkinnan aikana. Tutkimuskysymykset hieman vaihtelivat, mutta leikkien teemoittelu auttoi jäsentämään tutkimuksen rakennetta. Tutkimuskohde ei kuitenkaan vaihtunut missään vaiheessa, sillä alunperinkin halusin tutkia adoptiolapsen leikkiä. Etnografinen tapaustutkimus osoittautui itselleni mieluisaksi tavaksi tehdä tutkimusta. Tutkimuksen voisi mahdollisesti toteuttaa myös suuremmalla tutkittavien joukolla. Tapaustutkimus antoi paljon pohdinnan aihetta tutkimuksen eettisyydelle. Kun kyse on yhdestä tutkittavasta, on hänen henkilöllisyyttään suojeltava tarkasti. Myös tutkimuksen luotettavuus on tarkastelun alla, kun yksi tutkija tekee tutkimusta itsenäisesti. Omalle työlleen ja ajatuksilleen täytyy olla rehellinen ja tutkimusta on pystyttävä tarkastelemaan kriittisesti. Tässä olen mielestäni onnistunut.

Tutkimusaineisto oli hyvin laaja, josta oli mielenkiintoista ja toisinaan työlästä valita juuri sopivat kuvaukset tutkimuskysymyksiä ajatellen. Aineistosta löytyisi paljon muutakin tietoa, mikä varmasti tukisi adoptiolasten perheitä ja adoptiolasten parissa työskenteleviä. Yksi mielenkiintoisista aiheista voisi olla kirjankatselu- ja lukutilanteet, joita aineistosta löytyy jonkin verran. Myös arkiset tilanteet, kuten syömisen, pukemisen, riisumisen ja wc-käyntien tarkastelu voisi tuoda mielenkiintoisia tutkimustuloksia. Aineistoon mahtuu myös kiukun ja pettymyksen purkauksia, joiden analysointi on erittäin haastavaa emotionaalisuuden vuoksi. Jätinkin suosiolla suuret tunteenpurkaukset leikkiaineiston ulkopuolelle elleivät ne koskeneet tai vaikuttaneet leikkiin suoranaisesti.

Aineiston keruumenetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia. Kirjasin havaintoni ylös jokaisen leikkihetken jälkeen. Videokuvaaminen tai keskustelujen nauhoittaminen olisivat voineet tuoda erilaisia näkökulmia tutkimustuloksiin. Aineistoa kerätessäni ja analysoidessani sain paljon onnistumisen kokemuksia, jotka innostivat työskentelemään aiheen parissa. Itse opin paljon uusia asioita leikistä sekä adoptiolapsista, mutta vielä jäi hyvin paljon opittavaa. Lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen tärkeys sekä aikuisen tuki ja kiinnostus lapsen leikkejä kohtaan nousivat tärkeiksi asioiksi. Luottamuksen saaminen sekä iho- ja

kosketuskontaktin luominen adoptiolapseen olivat yksi tärkeimmistä haasteista kenttätyökentelyn aikana. Onnistumisen kokemukset niin itseni kuin Matiaksenkin kannalta kantoi-
vat pitkälle koko prosessissa.

Halusin tutkielmani avulla nostaa esille myös adoptiolapsen erityisyyttä. Adoptiolapsi on aina kokenut hylkäämisen häntä hoivaavilta ihmisiltä ja mielestäni se näkyy adoptiolasten käyttäytymisessä. Jotkut lapset ovat hyvinkin traumatisoituneita, johtuen lapsen kokemuk-
sista ennen adoptiota. Monet tutkimukset myös osoittavat, että adoptiolasten kehityksessä on erityishaasteita. Adoptiolasten leikistä kertovia tutkimuksia en löytänyt, mutta aineistoa kerätessä yritin pitää mielessä adoptiolapsen erityispiirteitä, mitkä saattaisivat vaikuttaa leikkiin. Yksi vahvimista piirteistä olikin tutkittavan eli Matiaksen fyysisen läheisyyden välttely. En väitä, että tämä piirre olisi kaikilla adoptiolapsilla, sillä sitä voi olla myös bio-
logisilla lapsilla. Jokainen ihminen on omalla tavallaan erilainen ja erityinen.

Jokaisen lapsen on koettava olonsa turvalliseksi, jotta pystyisi keskittymään leikkiin. Myös aikuisen ja lapsen välinen luottamus on tärkeää, jotta yhteisleikki sujuisi. Tältä kannalta katsottuna tutkimustulokset pätevät mielestäni kaikkiin lapsiin, ei vain adoptiolapsiin. Adoptiolapsen käytöstä voidaan selittää adoptiotaustoista lähtien, jolloin käytöstä ei vält-
tämättä luokitella lapsen persoonalliseksi piirteeksi. Adoptiolapsen kanssa leikkiessä täy-
tyy mielestäni muistaa huomioida lapsen henkilöhistoria, siitä johtuvat erityispiirteet sekä mahdollisesti syntymämaan kulttuuri. Olisi mielenkiintoista tehdä leikin tutkimusta lapses-
ta, joka on adoptoitu hieman vanhempana, ja hänelle olisi kertynyt paljon kokemuksia ja muistoja syntymämaansa kulttuurista

Toivon, että tutkielmastani olisi hyötyä adoptiovanhemmille sekä niille, jotka työskentele-
vät adoptiolasten kanssa. Leikin tärkeyden korostaminen lapsen hyvinvoinnissa on tärkeää huomata. Myös leikin tukeminen ja siihen osallistuminen ovat haasteita aikuisille. Tut-
kielma voi antaa myös ajatuksia leikistä niin vanhemmille kuin kasvatuksen ammattilaisil-
le. Tutkimusta on ollut erittäin antoisaa tehdä, mutta vielä riittää leikissä tutkittavaa. Täy-
tyy siis jatkaa solmukohtien avaamista lankakerästä.

LÄHTEET

Adoptiolaki 20.2.2012. 2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120022?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=adoptiolaki>. 26.9.2012.

Ainsworth, M. D. S. & Wittig, B. A. 1969. Attachment and exploratory behavior of one-year-olds in a strange situation. Teoksessa Foss, B. M. (ed.) *Determinants of infant behaviour IV*. Great Britain: Tavistock Institute of Human Relations, 11–136.

Bowlby, J. 1969. *Attachment and loss volume 1: Attachment*. Harmondsworth: Penguin Books.

Brantberg, B. Mäkipää, S. & Uhtio, A. 2007. *Adoptiolapsi päivähoitossa*. Helsinki: Adoptio-perheet ry.

Bruce, T. 2004. Virittäytymisaika valmistaa vapaasti virtaavaan leikkiin. Teoksessa *Leikin aika*. Lastentarhanopettajaliitto: Helsinki, 12–13.

Bruce, T. 2005. *Learning through play: babies, toddlers and the foundation years*. London: Hodder Arnold.

Gordon, T., Hynninen, P., Lahelma, E., Metso, T., Palmu, T. & Tolonen, T., 2007. Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalainen, S., Hynninen, P., Kankkunen, T., Lahelma, E. & Tolonen, T. (toim.) *Etnografia metodologina*. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 41–64.

Hakkarainen, P. 1990. *Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus*. Helsinki: Orienta.

Hakkarainen, P. 2004. Leikki lasten toimintana. Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 160–167.

Hautamäki, A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland toim. *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*, Helsinki: WSOY, 13–66.

Helenius, A. 1982. *Roolileikki ja lasten suhteet. Roolileikin tarkastelu lasten moraalisen kehityksen ja kasvatuksen kannalta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Helenius, A. 1991. Miksi tutkin leikkiä? Teoksessa Soini, H. & Hyvärinen, T. (toim.) *Leikki ja todellisuus: Puheenvuoroja suomalaisesta leikintutkimuksesta*. Kajaani: Oulun yliopisto Kajaanin täydennyskoulutusyksikkö, 118–124.
- Helenius, A. 1996. Leikistä oppimiseen. Teoksessa Jantunen, T. & Rönnerberg, P. *Anna lapsen leikkiä*. Jyväskylä: Atena, 119–128.
- Helenius, A. 2004. Leikin syntymäsijoilla. Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 14–21.
- Hughes, D. A. 1999. Adopting children with attachment problems. *Child welfare*. Vol. LXXVIII, #5 • September/October, 541–560.
- Hännikäinen, M. 2004a. Leikki ja leikillisuus yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajina. Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 150–157.
- Hännikäinen, M. 2004b. Leikki lasten oppimisympäristönä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 360–367.
- Hägglund, G. 1993. *Adoptoitu lapsi uudessa perheessään*, Vaasa: Interpedia.
- Jantunen, T. 1996. Esiopetuksen lapsilähtöisyys. Teoksessa Jantunen, T. & Rönnerberg, P. *Anna lapsen leikkiä*. Jyväskylä: Atena, 11–16.
- Jernberg, A.M. & Booth, P. B. 2003. *Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja*. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Juffer, F. Bakermans-Kranenburg, M. J. & Van Ijzendoorn, M. H. 2005. The importance of parenting in the development of disorganized attachment: evidence from a preventive intervention study in adoptive families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 46:3, 263–274.
- Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*, Helsinki: WSOY, 198–233.
- Kalland, M. 2003. Menetyksen läsnäolo vuorovaikutuksessa: varhainen adoptio ja sen hoito. Teoksessa Niemelä, P. Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY, 204–219.
- Kalliala, M. 2002. Lapsuus pelissä, lapsuus leikissä. Teoksessa Kolbe, M. & Järvinen, K. *Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä*. Helsinki: Tammi, 95–119.
- Kelly-Byrne, D. 1989. *A child's play life. An ethnographic study*. New York: Teachers College Press.
- Koskinen, M. 2010. Kansainvälisen adoption erityishaasteet edellyttävät huolellista valmistautumista adoptiovanhemmuuteen. *Adoptioerheet*. 1/2010, 23–24.

- Kranck, M. K-A. (toim.). 1989. Lapsemme ulkomailta. Kansainvälisestä adoptiosta. Helsinki: Interpedia.
- Lacher, D., Nichols, T. & May, J., 2005. Connecting with kids through stories: Using narratives to facilitate attachment in adopted children. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Lahti, I. 1991. Adoptiolapsi nuoruusiässä. 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrisen tutkimus. Turku: Turun yliopisto.
- Lindqvist, G. 1995. The Aesthetics of Play: A Didactic Study of Play and Culture in Preschools. Uppsala University. Uppsala Studies in Education 62.
- Lindqvist, G. 2001. Pikkulasten leikki: Aikuisten roolien luominen ja lasten merkitysten muodostaminen. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutusyksikkö.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 1999. YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Helsinki MLL.
- Meretniemi, M. 2004. ”Leikkikalun arvo on siinä, mitä lapsi loihtii siihen itsestään”. Teoksessa Leikin aika. Lastentarhanopettajaliitto: Helsinki, 9–11.
- Munter, H. & Siren-Tiusanen, H. 1999. Osallistuva kvalitatiivinen lähestymistapa kolmea vuotta nuorempien lasten päivähoidon tutkimisessa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M., (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 177–193.
- Mäkipää, S. 2006. ”Adoptioperhe asiakkaana” – luento, 8.11.2006, Luentomuistiinpanot. Kajaanin ammattiopisto.
- Parviainen, H. 2003. Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Helsinki: Väestöliitto.
- Pasanen, K. & Pärssinen-Hentula, I. 2011. Adoptiolapsen ja hänen vanhempiensa vuoro-vaikutuksen tukeminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 217–236.
- Piaget, J. 1999. cop. 1951. Play dreams and imagination on childhood. Trans. Gattegno, C. & Hodgson, F. M. London: Routledge.
- Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.
- Riihelä, M. 2004. Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 24–37.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 10.7.2012.

- Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) *Pesästä lentoon, Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Vantaa: WSOY, 44–77.
- Schmitt, F. 2003. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) *Pesästä lentoon, Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Vantaa: WSOY, 298–326.
- Sinkkonen, J. 2001. Vauvasta leikki-ikäiseksi – lapsen kehitys kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Teoksessa Karppinen, S. Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.) *Elämysten alkupoluilla, Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. Helsinki: Finn Lectura, 13–20.
- Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P. Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY, 92–106.
- Sinkkonen, J. 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Piironen, L. (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 68–77.
- Soini, H. 1991. Katsaus suomalaiseen leikintutkimukseen. Teoksessa Soini, H. & Hyväriinen, T. (toim.) *Leikki ja todellisuus – puheenvuoroja suomalaisesta leikintutkimuksesta*. Oulun yliopisto Kajaanin täydennyskoulutusyksikkö, 3–16.
- Törrönen, M. 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M., (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 218–233.
- Uhtio, A. 2006. *Adoptio Suomessa 2000-luvulla. Adoptioperheet*. Helsinki: Adoptioperheet ry
- Van Ijzendoor, M. H. & Juffer, F. 2006. The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 47:12, 1228–1245.
- Vygotski, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Vygotski, L. S. 1982. *Alkuperäisteos 1931. Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin-Göös.
- Ugaste, A. 2005. *The child's play world at home and the mother's role in the play*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Unicef. 2012. Yleissopimus lasten oikeuksista. http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf. 24.11.2012.
- Zeanah, C. H., Jr. & Boris, N. W. 2005. Disturbances and disorders of attachment in early childhood. Teoksessa Zeanah, C. H., Jr. *Handbook of infant mental health*. New York: Guilford Press.